

TARTU ÜLIKOOL
Majandusteaduskond

Laura Kasearu

MAJANDUSARENGU SEOSSED MEEDIA VABADUSEGA

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Helje Kaldaru

Tartu 2015

Soovitan suunata kaitsmisele .....

(juhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud „ „ ..... 2015. a.

Majandusteooria õppetooli juhataja professor Raul Eamets

.....

(õpptooli juhataja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

(töö autori allkiri)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1.MAJANDUSARENGU JA MEEDIAVABADUSE TEOREETILISED KÄSITLUSED	6
1.1. Majandusareng: mõiste ja mõõtmine	6
1.2. Meediavabadus: mõiste ja mõõtmine	9
1.3. Majandusarengu ja meediavabaduse seoste teoreetilised käsitlused.....	13
2.MEEDIAVABADUSE JA MAJANDUSARENGU SEOSTE EMPIIRILINE ANALÜÜS.....	21
2.1. Ülevaade kasutatavatest andmetest	21
2.2. Meediavabaduse seosed majandusarenguga inimarengutasemete kaupa.....	25
2.3. Majandusarengu seosed meediavabadusega maailmajagude kaupa.....	33
KOKKUVÕTE.....	39
VIIDATUD ALLIKAD	42
LISAD	45
Lisa 1. Freedom House indeksi meetodika	45
Lisa 2. Reporters Sans Frontières indeksi meetodika	47
Lisa 3. Valitud andmed riikide kaupa	48
Lisa 4. Meediavabaduse indeksid riikide kaupa.....	53
SUMMARY	59

SISSEJUHATUS

Majanduse areng on igas ühiskonnas soovitatav nähtus ja et see kindlustada, on tarvilik teada, mis seda täpsemalt mõjutavad ja kuidas. Lisaks tavapärasele nähtustele (reaalne majandustegevus, tulujaotuse muutused jms) tuleb uurida ka neid majandusarengu aspekte, mis algul võib-olla ei tundugi olulised. Nendeks võivad olla näiteks religioon, rahvus ja muud institutsioonid, sealhulgas ka meedia.

Vaba ajakirjanduse ja ühiskonna arengu vahel on seosed. Järjest rohkem on väljendusvabadust arvatud vahendite hulka, mis soodustavad inimarengut, turvalisust, kaasaraäkimist, paremat valitsemist ja seega kokkuvõttes võimalust vaesuse vähendamiseks. Mõjutades väljendusvabadust, aitab meediavabadus vähendada piiranguid vabaduste üle, mis igal indiviidil peaksid olema võimaldatud. (Guseva *et al.* 2008: 13–30)

Uurimused majandusarengu ja meediavabaduse seoste kohta on praktiliselt olematud. Bakalaureusetöö eesmärgiks on teada saada, kas meediavabaduse ja majandusarengu vahel on oluline seos. Selleks on püstitatud järgnevad uurimisülesanded:

- iseloomustada majandusarengut, mõisteid;
- iseloomustada meediavabaduse olemust, teooriaid;
- uurida, millised on juba olemasolevad teooriad majandusarengu ja meediavabaduse seoste või sarnaste teemade kohta;
- anda ülevaade majandusarengu mõõtmise võimalustest;
- anda ülevaade meediavabaduse hindamise võimalustest;
- analüüsida majandusarengu ja meediavabaduse seoseid.

Bakalaureusetöö koosneb kahest osast, teoreetilisest ja empiirilisest. Teoreetilises osas tutvustab autor töös kasutatavaid peamisi nähtusi – majandusareng ja meediavabadus – ning kuidas nad võivad omavahel seotud olla. Seejärel kirjeldab autor varasemaid töid samal ja sarnastel teemadel, et anda ülevaade juba välja töötatud teooriate kohta. Sarnaste teemade all mõtleb autor näiteks uuringuid ajakirjandusvabaduse ja majanduskasvu seoste kohta, meediavabaduse ja inimarengu seoste kohta, meedia mõju kohta majandusarengule. Nende põhjal võib oletada, et ka majandusarengu ja meediavabaduse vahel on seos. Samuti üritab autor varasemate käsitluste põhjal välja selgitada, kas see seos on ühesuunaline või on tegemist kahe-suunalise seosega, ehk tekib nii-öelda muna–kana probleem.

Empiirilises osas tutvustab meediavabaduse ja majandusarengu analüüsimiseks sobivaid andmeid ja teeb nendega analüüsi, selgitamaks, kas meediavabaduse ja majandusarengu vahel on olulist seost. Analüüsiosa on jaotatud kaheks. Autor uurib esiteks, kas oluline seos majandusarengu ja meediavabaduse vahel esineb erineval arengutasemel olevate riikide gruppides, milleks on väga kõrge, kõrge, keskmise ja madala arengutasemega riigid. Teiseks uurib autor, kas seost on võimalik leida ka maailmajagude järgi rühmitatavates riigigruppides.

Tähele võiks panna seda, et käesolev töö keskendub majandusarengu ja meediavabaduse seose olemasolu ja suuna kindlaksmääramisele, mõnevõrra rikastab tööd erinevate riikide gruppide eraldi arvestamine. Seose olemasolu kindlaksmääramisel analüüsitakse ka selle tugevust. Töö võiks anda alust edasisteks põhjalikemateks uuringuteks samal teemal.

Töö märksõnadeks on: majandusareng, meediavabadus, majandusarengu mõjurid, majandusarengu mõõtmine, inimarengu tasemed.

1. MAJANDUSARENGU JA MEEDIAVABADUSE TEOREETILISED ALUSED

1.1. Majandusareng: mõiste ja mõõtmine

Majandusarengut saab defineerida kas tasemenähtuse või protsessina. Enamlevinud on defineerimine protsessina, kuid majandusarengu mõõtmisel ja analüüsimisel kasutatakse tihti tasemeid. Järgnevalt toodud definitsioonid kirjeldavad majandusarengut kui protsessi.

Majandusareng on kvalitatiivne muutus ja riigi majanduse restruktureerimine tehnoloogilise ja sotsiaalsete protsesside kaudu. Peamiseks majandusarengu indikaatoriks on rahvamajanduse kogusissetulek inimese kohta, mis peegeldab majandusliku tootlikkuse tõusu ja riigi keskmist materiaalselt heaolu. Majandusareng on tihedalt seotud majanduskasvuga. (Soubbotina 2004: 252)

Todaro (2013) järgi on majandusareng seotud elukvaliteedi tõusuga, inimeste põhivajaduste rahuldamisega ning vaba ja õiglase ühiskonnaga. See tähendab, et kuigi majanduskasv on oluline, on olulisem see, et võimalikult paljude inimeste elukvaliteet samal ajal paraneb.

Majandusareng on progress majanduses või selle kvalitatiivne mõõde. Majandusareng üldjuhul viitab uute tehnoloogiate kasutusele võtule, üleminekule põllumajanduslikult ühiskonnalt tööstusühiskonnale ja üldist elustandardite paranemist. (Business Directory 2015)

Harv ei ole ka majandusarengu defineerimine tasemenähtusega. Majandusareng viitab tootmistasemele, majanduskasvule, ettevõtlusele, samuti valmisolekule investeerida ja olukorrale kohalikel tööturgudel. (Pietrzak *et al.* 2014: 210) Majandusareng loob

tingimused majanduskasvuks ja elukvaliteedi tõusuks laiendades inimeste, ettevõtete ja kogukondade võimalusi, et maksimeerida nende teadmisi ja oskusi. See omakorda toetab innovatsiooni, alandab tehingukuluseid ja aitab vastutustundlikult toota ja müüa vajalikke tooteid ja kaupu. Majandusareng vajab efektiivseid koostöövalmis institutsioone, mille ülesanneteks oleks vastastikuse kasu edendamine nii avalikus- kui ka erasektoris. (US Economic Development Administration 2015)

Tabel 1. Majandusarengu definitsioonides esinevad märksõnad

	Protsess			Tase	
	Soubbotina 2004	Todaro 2013	Business Directory 2015	Pietrzak 2014	US Economics 2015
Majanduskasv	X			X	X
Elukvaliteet		X	X		X
Õiglus		X			
Sotsiaalsed protsessid	X		X		
Tehnoloogilised protsessid	X		X	X	X
Tööturu olukord				X	
Institutsioonid					X

Allikas: autori koostatud

Nagu eelnevast tabelist on näha, siis mainitud käsitlustes on kajastatud erinevaid märksõnu. Osad neist kattuvad, aga ühte kindlat definitsiooni nende põhjal kokku panna ei saa. Kõige rohkem iseloomustatakse majandusarengut selle peamise mõõdiku, majanduskasvu järgi, kuigi sellest üksi ei piisa, sest see kirjeldab üht osa majandusarengust. Et anda paremini edasi majandusarengu olemust, võetakse tihtipeale arvesse erinevaid sotsiaalseid aspekte, milleks võivad olla näiteks ebavõrdsus, elukvaliteet ja sotsiaalsed protsessid. Üheks levinumaks teguriks majandusarengu kirjeldamisel on tehnoloogilised protsessid ehk innovatsioon. Samuti on tähelepanu all olukord tööturul ja institutsioonid. Autor ise mõistab majandusarengut järgmiselt: majandusareng kirjeldab olukorda ühiskonnas, arvestades majanduskasvu, innovatsiooni ja elukvaliteeti.

Majanduskasv on riigi majanduse kvantitatiivne muutus või laienemine (Soubotina 2004: 252). Majanduskasv on vahend majanduse arenguks, aga mitte selle tagaja. (Composite indices...) Üheks levinuimaks indikaatoriks majanduskasvu mõõtmisel on GNI (*gross national income* – rahvamajanduse kogu sissetulek) *per capita* kasv. Kuigi selle kasutamisel on mitmeid puudusi, pole teadlased suutnud välja mõelda paremat lihtsalt kättesaadavat indikaatorit (Bura 2013).

Elukvaliteet on lisaks materiaalsele elamistingimustele üks heaolu mõõdetest. Elukvaliteedi näitajad hõlmavad kaheksat valdkonda: tervis, töö- ja pereelu ühildamine, haridus, kogukond, turvalisus, valitsemine ja kodanikkond, keskkond ning subjektiivne heaolu. (Kõrreveski 2011: 29) Mõndasid elukvaliteedi dimensioone (oodatava eluea pikkus, haridustee kestus), ebavõrdsust ja majanduskasvu võtab arvesse inimarengu indeks (HDI – *human development index*) (Guseva *et al.* 2008: 18). Ka Todaro (2013) järgi oleks majandusarengu mõõtmiseks kõige täpsem kasutada inimarengu indeksit, sest tema arvates on sotsiaalsed aspektid sama tähtsad kui majanduskasv, sest need mõjutavad elukvaliteeti otseselt.

Inimarengu indekseid on kahte sorti: tavaline indeks ja ebavõrdsusega kohandatud indeks. Tavaline indeks koosneb kolmest põhikomponendist, milleks on oodatav eluiga aastates, haridus (keskmiselt kooliaastate arv ja oodatav kooliaastate arv) ning GNI *per capita* PPP (*purchasing power parity* – ostujõu pariteet) dollarites. Iga komponendi juures arvutatakse nende indikaator vahemikus 0–1. (Technical Notes 2014: 1–2) Selleks tehakse järgnev tehe (*Ibid.*: 2):

$$(1) \text{ Dimensiooni indeks} = \frac{\text{tegelik väärtus} - \text{minimaalne väärtus}}{\text{maksimaalne väärtus} - \text{minimaalne väärtus}}$$

Hariduse indeks tuleb kahe alamkomponendi aritmeetilise keskmisena, kõigi kolme põhikomponendi geomeetrilise keskmisena arvutatakse inimarengu indeks. IHDI (*inequality-adjusted* HDI – ebavõrdsusega kohandatud inimarengu indeks) arvutamisel arvestatakse iga dimensiooni juures ebavõrdsus eraldi. (*Ibid.*: 2–4)

Tehnoloogilist protsessi saab mõõta innovatsiooni indeksiga. Üle maailma viiakse läbi mitmeid analüüse innovatsiooni kohta, tehakse mitmeid indekseid ja üheks neist on GII (*global innovation index* – globaalne innovatsiooniindeks). GII koosneb seitsmest

kategooriast, kõigil ka oma alamkategooriad. Põhikategooriateks on institutsioonid, inimkapital ja teadustöö, infrastruktuur, turu keerukus, äri keerukus, teadmised ja tehnoloogia ning loominguline väljund. (Dutta *et al.* 2014: 45–46) Kuna innovatsiooni ja majandusarengu seoste uurimine pole selle bakalaureusetöö eesmärkides ning seda on juba üsna palju uuritud, siis ei hakka autor sellel teemal pikemalt peatuma.

Majandusarengut mõjutab ka olukord tööturul. Sinna alla võib arvestada tööhõive, tööealise elanikkonna ning hõive jaotumise sektorite kaupa. Samuti on üheks majandusarengu mõjuriks sotsiaalsed protsessid, mida võib iseloomustada kui ühiskonnaliikmete omavahelist suhtlust ning gruppide ja normide arengut.

Institutsioonid on ühiskondlikult mõju omavad mehhanismid ja struktuurid. Maailma arengu raportis (2002) on institutsioonidena käsitletud ettevõtteid (üksikettevõtteid, korporatsioone), rahandussüsteeme, valitsemiskorraldust (poliitilised institutsioonid, õigusregulatsioonid, konkurents, regulatsioonid ja infrastruktuur) ning ühiskonda (normid, võrgustikud ja meedia). Meedia puhul saab rääkida selle iseseisvusest, kvaliteedist ning ulatusest. Samuti tuleb arvestada meediat täiendavaid institutsioone, milleks võivad olla näiteks seadused või eneseregulatsiooniorganid (*a la* Avaliku Sõna Nõukogu) (Building Institutions...2002: 183–192). Järgmises alapeatükis käsitlebki autor osa meediast, täpsemalt meedia iseseisvust ja ulatust.

Käsitledes majandusarengut tasemenähtuseks, võib väita, et majandusareng kirjeldab inimeste või riigi heaolulaset mingil ajahetkel. Majandusarengut mõjutavad sotsiaalne, majanduslik ja poliitiline keskkond. Neis igasuguses on omakorda mitmeid aspekte, mis võivad lõpuks majandusarengule olulist mõju avaldada. Üheks neist aspektidest on meediavabadus, millest tuleb juttu järgnevalt.

1.2. Meediavabadus: mõiste ja mõõtmine

Meediavabadus on osa ühest fundamentaalsest õigusest – informatsioonivabadusest. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) 59. resolutsioonis (vastu võetud 1946. aastal) on kirjas, et informatsioonivabadus on fundamentaalne inimõigus ja üheks nurgakiviks, millel ÜRO tugineb. Informatsioonivabadus tähendab õigust vabalt

koguda, edastada ja avaldada uudiseid ükskõik kus kammitsateta. Sellisena on see üheks tähtsamaks aspektiks ükskõik millises tõesises katses edendada rahu ja arengut maailmas. (Guseva *et al.* 2008: 13–14)

Et olla vaba, peab ajakirjandus olema iseseisev ja pluralistlik: sõltumatu valitsejatest, poliitilisest või majanduslikust kontrollist või selle tootmiseks ja levitamiseks vajalike materjalide kontrollist. Samuti pluralistlik selles mõttes, et puuduvad meediamonopolid, et võimalikult suure arvu ajalehtede, ajakirjade ja perioodikate väljaandmine on võimalik ja peegeldaks võimalikult erinevaid arvamusi ühiskonnas. (*Ibid.* 2008: 14)

Meediavabadus on rahvusvahelises kommunikatsiooni uurimises jätkuvalt vaidlusi tekitav vaatestik. Aegade jooksul on meediavabadust defineeritud mitmel viisil. Kuigi puudub üks kindel kokku lepitud selgitus, kaldutakse meediavabadust siduma meedia iseseisvusega eri arvamuste levitamisel ning rahva varustamisega võimalustega pääseda ligi informatsioonile ja arvamuste vahetamisele ja nendes osaleda. (Tran *et al* 2011: 2)

Czepek *et al.* (2009: 101) järgi on meediavabadus välja arenenud mõtte- ja sõnavabadusest, mis kujunesid olulisteks avalikkusega seotud printsiipideks, et võidelda vastu feodaalühiskonna saladuslikule iseloomule. Meediavabaduse põhimõte on toetada ühise heaolu saavutamist ühise arutluse kaudu. Autor mõistab meediavabadust ehk ajakirjandusvabadust kui vabadust kommunikeeruda ja end väljendada erinevate elektroonsete ja trükitud kanalite kaudu ilma valitsusepoolsete sekkumisteta. See tähendab, et ligipääs informatsioonile ja selle informatsiooni avaldamine ei ole piiratud ega tsenseeritud.

Meediavabaduse analüüsimine ja nende tulemuste rahvusvaheline võrdlemine loob metodoloogilise väljakutse. Kõige raskem on tõenäoliselt adekvaatse andmestiku kogumine, mis tuleneb peamiselt sellest, et ettekujutused meediavabadusest erinevad. Samuti on probleemiks keelebarjäärid ja kultuurilised eelarvamused, mille iga uurija kogumisprotsessi kaasa toob. Nende raskuste tõttu kasutatakse meediavabaduse globaalsel uurimisel peamiselt kahe eri organisatsiooni poolt kogutud ja töödeldud informatsiooni. Nendeks organisatsioonideks on Freedom House ja Reporters Sans Frontières. (Tran *et al* 2011: 5)

Ameerika Ühendriikides tegutseva organisatsiooni Freedom House ajakirjandusvabaduse indeks, mida kasutatakse 194 riigi meediavabaduse hindamiseks, leitakse kolme mõjuritekompleksi kirjeldavate üksiknäitajate üldistamisel: seaduslik keskkond (meediasektorit puudutavad seadused ja regulatsioonid), poliitiline mõju (tsensuur, poliitiline kontroll, ligipääs informatsioonile ja allikatele) ja majanduslikud surutised (majanduslikud meediasektorisse sisenemise barjäärid, korruptsiooni mõju).

Freedom House peab end demokraatia ja vabaduse hääleks kogu maailmas. Organisatsioon avaldab igal aastal ajakirjandusvabaduse uuringu toetamiseks demokraatia aktiviste, usklikke, ametiühinguid, ajakirjanikke ja avatud turgude pooldajaid. (Tran *et al* 2011: 5) Kuigi eesmärk on poliitiline, on indeksi koostamiseks läbi viidud uuringud teaduslikud.

Igal aastal avaldatavate uuringute aluseks on universaalne kriteerium: inimõiguste ülddeklaratsiooni 19. artiklis on väljendatud igäühe õigust arvamuse- ja väljendusvabadusele. Põhirõhk on sõnal „igäühel“. Kõik riigid, nii demokraatlikud kui ka autoritaarsed, peavad sellest juhtmõttest kinni pidama. Kuigi Freedom House tunnistab, et mõnes riigis võib liiga madal arengutase olla takistuseks informatsiooni levikule, pole see ja teised põhjused aksepteeritavad põhjendused meediakanalite tsentraliseeritud kontrollile. Freedom House ülesanne on ära tunda meediavabadus nii rikastes kui ka vaesemates ning erineva etnilise, religioosse ja kultuurilise taustaga riikides. (Freedom of... 2014: 1)

Indeksi meetoodika on toodud lisas 1. Riigi kohta arvatud indeksite väärtused varieeruvad nullist sajani. Punktisumma 0 ja 30 vahel iseloomustab, et ajakirjandus on vaba, summa 31st 60ni tähendab seda, et ajakirjandus on osaliselt vaba ja suuremad summad tähendavad, et meedia pole vaba. (Guseva *et al.* 2008: 15) Eesti jagas 2014. aasta raportis 16 punktiga 15.–17. kohta (Press Freedom... 2014).

Reporters Sans Frontières (Piirideta Reporterid) on teiseks organisatsiooniks, mis korraldab meediavabaduse hindamist. Selleks saadetakse igasse riiki teatud inimestele ja organisatsioonidele pikad küsimustikud. (Tran *et al.* 2011: 5) Küsimustikele vastajateks on 18 valitsusvälist organisatsiooni (esindatud igal mandril), 150 korrespondenti, ajakirjanikud, uurijad, juristid ja inimõigusaktivistid (World Press... 2014: 1). See

indeks arvestab pigem rünnakuid ja ähvardusi ajakirjanike või meedia vastu. Samuti arvestatakse seadustikku ja võimuisikute käitumist. (Guseva et al. 2008: 15)

Igal aastal avaldatav indeks hindab informatsioonivabadust 180-s riigis. See peegeldab, kui palju vabadust saavad ajakirjanikud, organisatsioonid ja internetti kasutavad inimesed igas riigis nautida ning mida võimuesindajad selle garanteerimiseks teevad. Osasid riike arvesse ei võetud, sest nende kohta ei saadud usaldusväärseid, kinnitatud andmeid. (World Press 2014: 1)

Indeksi metoodikat on võimalik näha lisas 2. Lõplikud hinnangud on vahemikus 0–100, 0 on parim võimalik skoor ja 100 halvim. Kui enne 2013. aastat sai võrrelda ainult riikide positsioone üksteise suhtes, siis nüüd avaldatakse iga riigi kohta ka saadud arvuline hinnang, et neid saaks paremini võrrelda varasemate aastate tulemustega. Eesti on 2014. aasta indeksis 9,63 punktiga 11. kohal (World Press... 2014).

Freedom House ja Reporters Sans Frontières indeksid on mõnevõrra sarnased selle poolest, et mõlemad käsitlevad meediavabadust sarnaselt – mõlemad üritavad mõõta meediavabadust otse, nagu see definitsioonis on välja toodud. Mõlemad arvestavad meediavabaduse mõjuriteks poliitilist, majanduslikku ja sotsiaalset keskkonda. Mõlemad organisatsioonid on korraldanud indeksi koostamise küsitlustepõhiselt, kuid Freedom House kasutab rohkem ametlikku informatsiooni. Suurim erinevus indeksite vahel on rõhuasetus. FH annab kõigile kolmele kategooriale enam-vähem võrdse kaalu, RSF seevastu rõhutab ajakirjanike vastu suunatud vägivaldailmingute tähtsust. (Becker *et al.* 2004: 21)

Mõlemale indeksile on avaldatud ka kriitikat. Steiner (2012: 31–32) leidis, et Freedom House indeks on varasemalt soodustanud ja ka praegu soodustab Ameerika Ühendriikide liitlastele antavaid hinnanguid indeksis. See tähendab, et vähemalt kuni 1988. aastani olid hinnangud meediavabadusele USA liitlaste ja vaenlasriikide hulgas üsna ebausaldusväärsed. Hiljem on kasutusele võetud uusi uurimismeetodeid ja metoodikat ning hinnangud on muutunud palju usaldusväärsemaks. Samas tuleks Steineri arvates ka hilisemaid indekseid vaadata kriitilise pilguga vähemalt USA liitlaste ja vaenlaste meediavabaduse hinnangute osas. Indeksis leitud potentsiaalne ebatäpsus on võimalik, kuna indeksi koostamisel tuginetakse osaliselt ekspertide hinnangutele

ning just nende tegevuse tõttu on tuvastatud indeksis süstemaatiline mõõtmisviga. Suureks vihjeks, et indeks võib olla kallutatud on see, et Freedom House on rahastatud peamiselt USA valitsuse poolt ning organisatsiooni juhtkonnas on mitmeid USA valitsusametnikke.

Piirideta Reporterite indeksi puhul on välja toodud selle subjektiivsust ja läbipaistmatust. Nimelt on paljud küsimused indeksi koostamisel subjektiivsed ning nendele vastavad eksperdid enda arvamuse kohaselt, mistõttu võivad tekkida ebatäpsused indeksis võrreldes tegelikkusega. Läbipaistmatus väljendub selles, et RSF ei avalda küsitluste tulemusi, vaid lihtsalt koondhinnangud iga riigi kohta. Mõlema indeksi puhul on puuduseks ka see, et keskendutakse liialt valitsusele ning jäetakse tähelepanuta reaalsed majanduslikud võimalused.

Kuigi kahel välja toodud meediavabaduse indeksil on ilmselgeid puudusi, on need käesoleva töö raames kasutamiseks siiski sobilikud. Välja toodud potentsiaalsed weakohad ei tohiks käesolevas töös labi viidavaid analüüse oluliselt mõjutada. Mitmed varasemad sarnastel temadel tehtud tööd on läbi viidud kasutades neid kahte indeksit. Oluliseks osutub ka fakt, et paremaid meediavabaduse indekseid ei ole.

1.3. Majandusarengu ja meediavabaduse seoste teoreetilised käsitlused

Vaatamata suurele hulgale empiirilistele tõenditele meediavabaduse ja arengu vahelistele seostele, on nende seoste täpsem uurimine piiratud. See võib peamiselt tuleneda põhjusest, et on raske teaduslikult kirjendada mõisteid nagu vaba meedia, areng, turvalisus või hea valitsemine. Ja seda enam on raskendatud nende võrdlemine ja objektiivne seoste hindamine. (Guseva *et al.* 2008: 9)

Kuna otseseid uurimusi majandusarengu ja meediavabaduse seoste kohta pole tehtud, siis tuleb analüüsida artikleid sarnastel temadel, mis annavad aluse hüpoteeside püstitamiseks antud teadustööle. Et üldse teada, kas potentsiaalne seos eksisteerib, võib teoreetiliseks aluseks võtta Christopher Coyne ja Peter Leasoni 2004. aasta artikli, mis käsitleb meedia mõju majandusarengule. Artiklis välja toodud raamistikus on

majandusareng kirjeldatud mänguteooria alusel justkui koostöö ja koordineerimise mäng. Indiviidid – poliitikud ja rahvastiku liikmed – otsivad koostöölahendusi ja kasulikku majanduslikku korda. Raamistik on kooskõlas kolme faktiga majanduse arengu kohta (Coyne, Leeson 2004: 26–27):

- 1) majandusareng on võimalik (illustreeritud näidetega Eesti, Ungari, Botswana ja Tšehhi kohta, mis on võrreldes teiste sarnastes situatsioonides olevate riikidega kiiremini arenenud);
- 2) mõned riigid näiliselt ei arene kunagi (sellised riigis ei suuda ära kasutada tehnoloogiaid ja kasulikke institutsioone, mis on levinud mujal maailmas);
- 3) vaba meedia on vajalik, aga mitte piisav tingimus majanduse arenguks.

Viimane fakt on toetatud näidetega, et G-7 riikides, mis moodustavad maailma majandusest umbes 2/3, on kõigis vaba meedia. Lisaks sellele, on ka nendes riikides, mille arengut peetakse edukateks – Eesti, Ungari, Botswana, Tšehhi – kõigis üsna vaba meedia. Samas on ka mitmeid vaba meediaga riike, mis on jäänud vaeseks: Costa Rica, Benin, Boliivia, Fidži, Ghana ja Filipiinid. (*Ibid.*: 27)

Suhet poliitikute ja rahva vahel võib vaadelda standardse printsipaali ja agendi probleemina. Tõhus meedia vähendab informatsiooni hinda rahvale ja on seega mehhanism, et ületada informatsiooni asümmeetria probleem printsipaali (rahvas) ja agendi (Riigikogu) vahel. Neli olulisemat tegurit, mis iseloomustavad meedia tõhusust, on meedia autonoomia, õigusstruktuur, meedia kvaliteet ja nõudlus. (*Ibid.*: 28)

Coyne ja Leeson (2004) jõudsid järeldusele, et vaba meedia areng on väga oluline faktor liikumast konfliktidelt koostööle, mis on omakorda eduka majandusarengu tunnusjooneks. Et meedia osas anda parimad võimalused majanduse arengu saavutamiseks, on neil riikidele kolm soovitus. Esiteks tuleb erastada kõik meedia-tööstuse osad, sest väiksemgi valitsusepoolne osalus selles võib kahjustada meedia usaldusväärsust ja võimaldada potentsiaalset poliitilist mõju reportaažides. Teiseks tuleb võimaldada välisinvesteeringud ja välisajakirjanike töö riigis. Viimaseks oluliseks lüliks on nõudlus. Selleks tuleb võimaldada töö võimalikult paljudel eri vaadetega meediakanalitel, et võimalikud paljud inimesed saaksid ise oma arvamuse moodustada. See annab võimaluse poliitikuid halbade otsuste korral survestada. (Coyne, Leeson

2004: 40–41) Meediavabadus ja elanikkonna infokasutuse suur tase koos seadusandlike tagatistega avaliku teabe kättesaadavusele on hea alus valitsemise läbipaistvusele ning korrupsiooniga võitlemisele. (Vihalemm 2013: 73)

Meedia omanike ja selle mõju kohta majandusele on teinud uurimuse Djankov, McLiesh, Nenova ja Sceifler (2002). Nende tööst selgub, et riikides, kus meedias on suurem osalus riigil, on vähem omanikuõigusi ja halvemad regulatsioonid. (Djankov *et al.* 2002: 160)

Abdullah Alam ja Syed Zulfiqar Ali Shah (2013) analüüsisid seoseid meediavabaduse ja majanduse vahel, viimase aluseks võtsid nad majanduskasvu ja välismaiste otseinvesteeringute mahu. Tõhusad turud vajavad tegutsemiseks täpset informatsiooni, mida on vaba meedia puhul lihtsam kätte saada. Mittevaba meedia ei näita õiget peegeldust riigi poliitikate ja tegevuste osas ning seega vähendab vajaliku informatsiooni levikut välisettevõtetesse, kes oleksid huvitatud investeerima antud riigi majandusse. (Alam ja Shah 2013: 2–7)

Nende uuringus tehtud kausaalsuse analüüsil selgus, et meediavabadus mõjutab majanduskasvu nii lühikeses kui ka pikas perspektiivis, samas kui välismaised otseinvesteeringud mõjutavad majanduskasvu ainult pikaajalises perspektiivis. Meediavabaduse ja majanduskasvu seos on positiivne, see tähendab, et vabam meedia suurendab majanduskasvu. Üheks põhjuseks on välismaiste otseinvesteeringute sõltuvus meediavabadusest, sest informatsiooni sümmeetria julgustab välisinvestoreid oma kapitali sinna riiki investeerima. Samuti võivad põhjusteks olla vähenenud korrupsioon, suurem rahvaosalus, demokraatia ja poliitiline stabiilsus. (*Ibid.*: 12)

Alam ja Shah leidsid ka vastupidise seose, see tähendab, et majanduskasv mõjutab meediavabadust nii lühiajalises kui ka pikas perspektiivis. See võib näiteks väljenduda selles, et kasvavas majanduses pole riigil midagi varjata ja pigem on mõttekas toetada meediavabadust. Meediavabadust mõjutab ka välismaiste otseinvesteeringute maht, mis tuleneb suure tõenäosusega sellest, et investeeringud mõjutavad majanduskasvu, mis omakorda mõjutab meediavabadust. (*Ibid.* 2013: 14–15)

Ka teised on leidnud, et välisinvesteeringud on meediavabaduse arendamisel olulised. Dutta ja Roy viisid läbi uuringu just sel spetsiifilisel teemal ning tegid järeldused, et suuremal välisinvesteeringute mahul on positiivne välismõju meediasektorile, nimelt see suurendab oluliselt meediavabadust. See on põhjendatud informatsiooni asümmeetria vähenemisega, rahalise iseseisvuse suurenemisega, tehnoloogilise arenguga, kvaliteedi tõstmisega, ulatuse laienemisega ja rahva teadlikkuse kasvuga. (Dutta ja Roy 2008: 15)

Dutta, Roy ja Pal'i 2011. aasta uurimuses on käsitletud, kuidas vaba meedia mõjutab majanduskasvu ja arengut sotsio-poliitilise stabiilsuse kaudu. Majanduskasvu ja arengut iseloomustab nende töös kodumaiste investeeringute maht, stabiilsuse indikaatoreid on seitse: etnilised pinged, välised konfliktid, sisemised konfliktid, valitsuse stabiilsus, õiguskord, sõjalisus poliitikas ja religioossed pinged. Analüüsides selgub, et meediavabadusel on positiivne korrelatsioon sotsio-poliitilise stabiilsusega, mis omakorda soosib kodumaiseid investeeringuid. (Pal, Dutta ja Roy 2011: 2, 10, 17)

Nagu näha, siis on meediavabaduse ja majanduse vahel seosed mõlemat pidi. Majanduse kasvu või arengu iseloomustamiseks on eelnevad autorid valinud kas rahvamajanduse/sisemajanduse kogutoodangu näitajad või siis välis- ja kodumaiste investeeringute mahu. Kuna majandusareng on pigem siiski iseloomustatav indikaatorite kompleksiga kui vaid ühega neist, siis eelnevalt kirjeldatud käsitlustest töö autori meelest ei piisa.

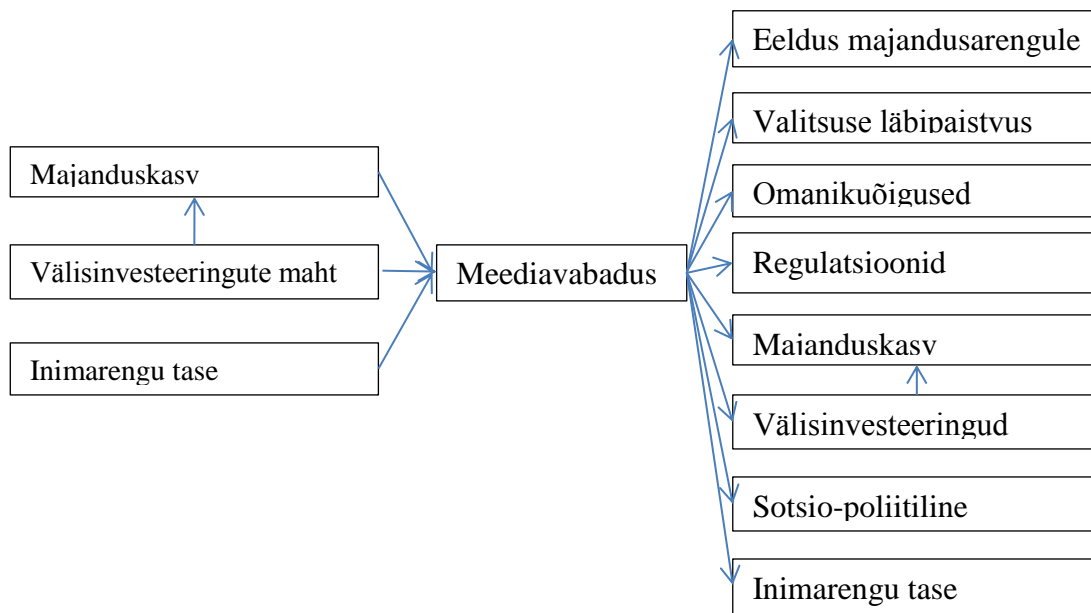
Mitmed uurimused aga käsitlevad meediavabaduse mõju inimarengule üldisemalt. Tran, Mahmood, Du ja Khrapavitski (2011: 184–185) uurisid seoseid meediavabaduse, arengu ja kultuuri vahel. Käesoleva töö jaoks on olulisem välja tuua arengu ja meediavabaduse analüüsi tulemused. Seda seost päris otsustavalt tõestada ei suudetud, kuid suhe nende vahel on olemas. Kasutades Freedom House'i indeksit, saadi tõendeid kahesuunalise suhte kohta. Meediavabadus ennustab paremini arengutaset kui arengutase ennustab meediavabadust. Selle põhjal järeldati, et meediavabadus on suurema tõenäosusega arengu eelkäija kui vastupidi. Piirideta Reporterite indeksi põhjal ei suudetud tõestada kumbagi seost.

Üheks suurimaks projektiks antud teemal on 2008. aastal avaldatud UNESCO uurimisprojekti raport, mille teemaks on meediavabaduse seosed erinevate arengu, vaesuse, valitsemise ja rahu dimensioonidega. Raport keskendub erinevate seoste uurimisele, mis võivad meediavabaduse ja arengu dimensioonide vahel olla. Raporti järgi võib öelda, et vaba meedia mõjutab inimarengut kolme mehhanismi kaudu (Guseva *et al.* 2008: 110–111):

- 1) See käitub vahendajana indiviidide ja valitsusorganite vahel, informeerides viimast rahva vajadustest, ja kaitsevallina kriisides.
- 2) Muudab valitsusasutused vastutavaks ning nende tegevused läbinähtavamaks.
- 3) Lisaks vaesuse vastastele abinõudele, loob vaba meedia ettevõtlust soosiva keskkonna, kus on ka lihtsam läbi viia avalikke asjaajamisi.

Et vähendada vaesust, peab hõlbustama ligipääsu informatsioonile ja tõstma selle kvaliteeti. Rohkema informatsiooniga inimesed oskavad teha paremaid valikuid. „Vaba ajakirjandus pole luksus, vaid õiglase arengu süda.“ (The Right... 2002: v)

Joonis 2. Seosed meediavabadusega teoreetiliste käsitluste põhjal (autori koostatud)

Nagu jooniselt 2 on näha, siis eksisteerib majandusarengu aspekte, mis mõjutavad meediavabadust, ning ka majandusarengu aspektid on mõjutatud meediavabadusest. See

tähendab, et tegemist on muna ja kana probleemiga ehk kahedimensioonilise suhtega. Samas, nagu jooniselt on näha, on enamasti leitud seos suunaga meediavabaduselt majandusele, majanduskasvule ja –arengule.

Varasemalt on tehtud uuringuid, kus meediavabaduse mõjuriteks on erinevates analüüsides arvestatud näiteks GDP *per capita*, välismaiste otseinvesteeringute maht *per capita*, HDI, valitsemine (ingl. *governance*), välismaiste otseinvesteeringute mahu protsent GDP-sse.

Näiteks Alam ja Shah (2013: 7, 14–17) võtsid vastu hüpoteesi, et GDP ja välismaiste otseinvesteeringute maht mõjutavad RSFi meediavabaduse indeksit positiivselt. Usaldusväärse kontrolliks viidi samasugune analüüs läbi FH indeksiga ning tulemused olid samad. Ka Tran *et al.* (2011: 176–182) analüüsis kasutati kahte meediavabaduse indeksit, kuid nende tulemused olid veidi erinevad. Nimelt võisid nad FH indeksi põhjal tehtud analüüsiga väita, et areng (HDI ja valitsemine) ennustab meediavabadust, kuid RSF-ga samasugust järeldust teha ei saa. Kuigi nende indeksite hinnangud riigiti on küllaltki sarnased, on need piisavalt erinevad, et RSFi sisaldav mudel ei olnud statistiliselt oluline. Dutta ja Roy (2008: 7–8, 15) jõudsid järeldusele, et rohkem välisinvesteeringuid riigi majandusse mõjutab meediasektorit positiivselt ja suurendab meediavabadust.

Uuritud on ka meediavabaduse mõju erinevatele majanduse aspektidele. Alam ja Shah (2013: 7, 14–17) jõudsid järeldusele, et nii RSFi kui FH indeksit kasutades võib väita, et meediavabadus mõjutab riigi rikkust ja välismaiste otseinvesteeringute mahtu positiivselt. Pal, Dutta, Roy (2011: 9–11, 15) analüüsi tulemusena selgus, et vabam meedia võib kaasa aidata riigi sotsio-poliitilisele stabiilsusele. Üheks komponendiks sotsio-poliitilise stabiilsuse hindamisel oli ka GDP *per capita*. Seega võib nende arvates meediavabadus aidata kaasa ka riigi rikkuse kasvule, kuid põhjuslikkust nad tõestada ei suutnud.

Guseva *et al.* (2008: 15, 38–39) viisid läbi korrelatsioonanalüüsi HDI ja FH vahel ning väitsid selle põhjal, et arengu ja meediavabaduse vahel on positiivne seos. Tran *et al.* (2011: 176–182) analüüsid lisaks arengu mõjule meediavabadusele ka meediavabaduse mõju arengule. Seejuures suutsid nad tõestada, et meediavabadus ennustab arengut

paremini kui areng ennustab meediavabadust, kuid seda vaid FH põhjal. RSFi kasutamine muutis tulemuse ebajärjekindlaks. Nimelt ei suutnud nad selle indeksiga kumbagi seost tõestada.

Seos majandusarengu ja meediavabaduse vahel on eelnevalt tehtud teaduslike tööde põhjal olemas. Autorit huvitab eelkõige, kas see seos esineb ka erinevatel inimarengu tasemetel. Seda põhjusel, et on selge, et maailma rikkamates või kõrgema arengutasemega riikides on ka meediavabadus suurema tähtsusega kui vaesemates ja vähem arenenumates riikides. Samas pole selge, kas majandusarengu ja meediavabaduse vaheline seos on oluline ka gruppides, kus riikide arengutasemed on sarnased.

Samuti on asjakohane uurida majandusarengu ja meediavabaduse seost grupeerides riigid sarnase kultuuri või ajaloolise tausta järgi. Tihtipeale mõjutavad inimeste mõtteviisi erinevatest vabadustest, sealhulgas ka meediavabadusest, kultuur ja ajalugu. Kõige lihtsam viis selle uurimiseks on jagada riigid gruppidesse maailmajagude järgi. Kuigi see ei ole väga täpne jaotus, on riikidel enamasti üsna sarnane kultuur neid ümbritsevate kultuuridega ning maailmajagude järgi jaotamine võimaldab moodustada piisavalt suured grupid, et potentsiaalseid seoseid oleks võimalik tuvastada.

Käesoleva töö autor uurib, kas see seos majandusarengu ja meediavabaduse vahel esineb kõigis arengugruppides ja geograafilistes piirkondades. Arengutasemed on määratletud inimarengu aruandes (väga kõrge, kõrge, keskmise ja madala arengutasemega riigid). Geograafilisteks piirkondadeks võtab autor maailmajaod. Et kontrollida, kas varasemates töödes saadud tulemused on võimaliku ka autori kasutatavate andmetega, viib autor läbi ka seoseanalüüsi meediavabaduse ja majandusarengu vahel võttes arvesse kõiki riike korraga. Analüüsile eelnevad autori püstitatud hüpoteesid.

H_{0a} : Majandusarengu ja meediavabaduse vahel on statistiliselt oluline seos.

H_{1a} : Majandusarengu ja meediavabaduse vahel statistiliselt oluline seos puudub.

H_{0b} : Majandusarengu taseme ja meediavabaduse taseme seos on statistiliselt oluline kõigil inimarengu tasemetel.

H_{1b} : Majandusarengu taseme ja meediavabaduse taseme seos on statistiliselt oluline mõnel inimarengu tasemel.

H_{2b} : Majandusarengu taseme ja meediavabaduse taseme vahel puudub statistiliselt oluline seos kõigil inimarengu tasemetel.

H_{0c} : Majandusarengu taseme ja meediavabaduse taseme seos on statistiliselt oluline kõigis maailmajagudes.

H_{1c} : Majandusarengu taseme ja meediavabaduse taseme seos on statistiliselt oluline mõnes maailmajaos.

H_{2c} : Majandusarengu taseme ja meediavabaduse taseme vahel puudub statistiliselt oluline seos üheski maailmajaos.

Nagu eelnevalt on näha, siis alaindeksiga b on kirjeldatud hüpoteesid inimarengutasemete kohta ning alaindeksiga c maailmajagude kohta. Alaindeksiga a on tähistatud hüpoteesid, mis kirjeldavad üldist analüüsi. Autor püüab tõestada hüpoteese H_0 . Kuidas ja milliste andmetega, sellest on kirjutatud järgmises peatükis.

2. MEEDIAVABADUSE JA MAJANDUSARENGU SEOSTE EMPIIRILINE ANALÜÜS

2.1. Ülevaade kasutatavatest andmetest ja analüüsimetoodikast

Meediavabaduse kohta on kaks iseseisvat indeksit, mis on koostatud erinevatel meetoditel. Mõlemad indeksid on laiaulatuslikud, FH-s (Freedom House indeks) on kirjeldatud 188 riiki, RSF-s (Reporters Sans Frontières indeks) on 177 riiki. Käesoleva uurimuse jaoks on mõlemal juhul võetud 2014. aasta raportides leiduvad andmed, mis käivad 2013. aasta kohta. Andmeid on võimalik näha töö lõpus olevas 4. lisas.

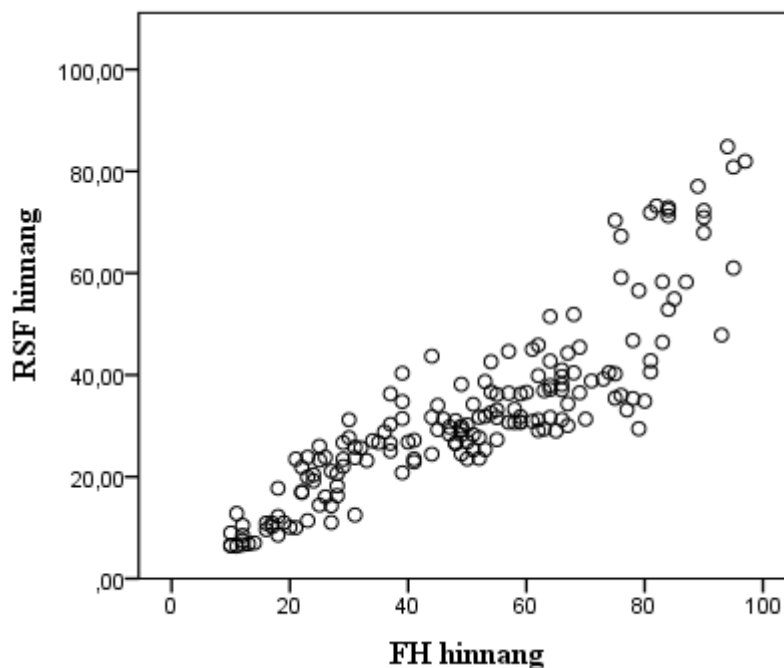
Tabel 2. Kirjeldavad statistikud meediavabaduse indeksite kohta

Indeks	N	Miinumum	Maksimum	Keskmine	Standardhälve
FH	188	10	97	48,2	23,5
RSF	177	6,4	84,8	32,8	16,8

Allikas: (autori arvutused)

Tabelist 2 on näha, kui suure vahemikuga need indeksid realselt on, teoreetiliselt on võimalik igal riigil saada tulemus 1–100, kus 1 on parim võimalik tulemus ja 100 halvim. FH-s on varieeruvus 87 palli, RSF-s on see väiksem, 78,43. Seda näitab ka standardhälve, mis RSF-i puhul on väiksem.

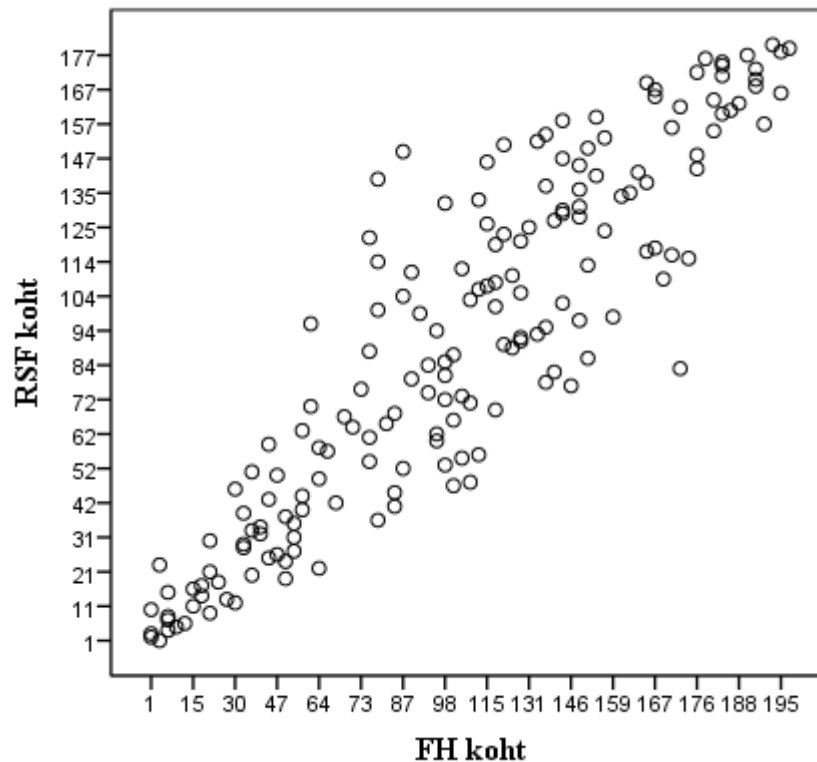
Kuna need indeksid on koostatud erinevatel meetoditel, on vajalik vaadata, kui sarnased on nendes riikide järjestused ja hinnangud erinevatele riikidele. Meediavabaduse kahe indeksi ühtsust saab kirjeldada korrelatsioonanalüüsiga. Riikide järjestuse korrelatsiooni hindamiseks kasutas autor Kendalli tau'd ja hinnangute võrdlemiseks Pearsoni korrelatsioonikordjat. Analüüsi läbi viimisel selgus, et hinnangud korreleeruvad paremini (korrelatsioonikordaja $r = 0,871$) kui kohtade järjestused ($b = 0,740$).

Joonis 3. Freedom House'i ja Piirideta Reporterite meediavabaduse indeksi väärtuste korrelatsioon (autori koostatud)

Joonistelt 3 ja 4 on näha, millised näevad need korrelatsioonid välja graafiliselt. RSF ja FH väärtusi võrreldes on näha, et RSF väärtused kasvavad aeglasemalt kui FH väärtused. See tähendab, et keskmiselt on RSF arvulised väärtused väiksemad, kui samade riikide FH väärtused. Kui enamik riike on joonisel üsna tihedalt ühel joonel, siis teistest eristuvateks riikideks on näiteks Kongo Vabariik (RSF 29,44 ja FH 79), Valgevene (RSF 47,82 ja FH 93) ning Usbekistan (RSF 61,01 ja FH 95).

Riikide järjestuse joonisel on indeksite hajuvus suurem. Enamik riikide indekseid on kahes raportis üsna sarnaste kohtadega, aga on ka mõned erandid. Näiteks Kongo Vabariik on RSF indeksis 82. kohal, aga FH indeksis alles 173. kohal. Selliseid riike, mis on RSF indeksis tundavamalt eespool (vähemalt 50 kohta) kui FH indeksis, on veel: Haiti, Niger, Komoorid, Argentiina, Moldova, Togo, Armeenia, Madagaskar, Guinea-Bissau, Gabon, Kesk-Aafrika Vabariik, Tadžikistan ja Venetsuela. Selliseid riike, mis asuvad FH indeksis üle 50 koha eespool kui RSF indeksis, on kaks: India (FH 78 ja RSF 140) ning Filipiinid (FH 87 ja RSF 149).

Joonis 4. Riikide järjestused Freedom House'i ja Piirideta Reporterite indeksi väärtuste järgi (autori koostatud)

Riikidele antud väärtuste hinnangud annavad täpsemat informatsiooni kui riikide järjestused, sest riikide vahelised erinevused väärtuste puhul ei ole fikseeritud ühe sammuna. Seetõttu peab autor edasistes analüüsides õigeks kasutada just väärtuste hinnanguid.

Nagu näha, on majandusarengu hindamisel on kasutatud palju erinevaid meetodeid. Autor kasutab majandusarengu hindamiseks inimarengu indeksit, lisaks varieeruvuse vähendamiseks riigi rikkuse näitajat, GNI *per capita*'t. Kõige hiljutisemas inimarengu raportis (2014) on andmed 2013. aasta kohta (Malik 2014: 160–163).

Tabelis 3 on toodud peamised kirjeldavad statistikud. Mõlemat näitajat on mõõdetud 187-s riigis. Kõige madalam HDI väärtus on 0,337 (Niger), kõige suurem on 0,944 (Norra). Vahe on peaaegu kolmekordne. GNI *per capita* puhul on vahe lausa 268 kordne, kõige väiksem 444\$ (Kongo DV) ja kõige suurem 119029\$ (Katar).

Tabel 3. Kirjeldavad statistikud GNI *per capita* ja HDI kohta

	N	Miinum	Maksimum	Keskmine	Standardhälve
GNI <i>per capita</i> (\$)	187	444	119029	16693	18456
HDI	187	0,337	0,944	0,686	0,156

Allikas: (autori arvutused)

Inimarengu indeksis on riigid arengutasemete järgi jaotatud neljaks suuremaks grupiks: väga kõrge, kõrge, keskmise ja madala arengutasemega riigid. Väga kõrge arengutasemega riigid on sellised, mille indeksi väärtus on vähemalt 0,800. Kõrge arengutasemega riikide indeksi alampiiriks on 0,700. Keskmise arengutasemega riikide indeksi alampiiriks on 0,550 ning sellest allapoole jäävad madala arengutasemega riigid. Riikide arv erinevates gruppides jääb 42 ja 53 vahele.

Autor uurib seost ka riike maailmajagude kaupa jaotades. Aafrikas on 52 riiki, Aasias 45, Euroopas 44, Ameerikas 35 ja Ookeanias 11. Kuigi Ameerikat võiks jaotada kaheks regiooniks – Põhja- ja Lõuna-Ameerikaks – on kvantitatiivses analüüsis mõttekam need kokku võtta, sest vastasel juhul on riikide arv usaldusväärsete seoste loomiseks liiga väike. Siinkohal võib juba oletada, et kuna Ookeanias on ainult 11 riiki, jäävad selle piirkonna puhul seosed suure tõenäosusega tõestamata. Samas ei ole õige neid riike ka teistega kokku viia, sest need asuvad teistest täiesti eraldi. Tabelis 4 on näha, kuidas jaotuvad riigid arvestades nii arengutaset, kui ka maailmajagu.

Tabel 4. Riikide arv maailmajagude ja arengutasemete kaupa

	Maailmajagu	Euroopa	Ameerika	Aasia	Aafrika	Ookeania
Arengutase	Riike kokku	44	35	45	52	11
Väga kõrge	49	31	5	11	0	2
Kõrge	53	12	22	11	5	3
Keskmine	42	1	7	18	12	4
Madal	43	0	1	5	35	2

Allikas: (autori koostatud)

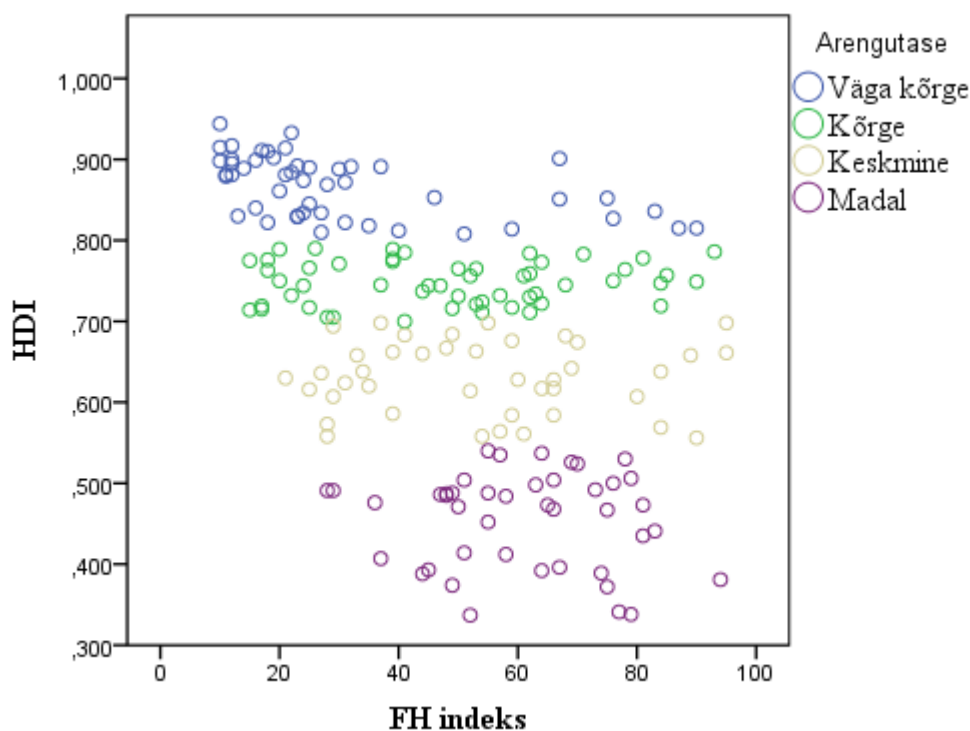
Varasemates sarnastes töodes on kasutatud peamiselt regressioonanalüüsi. Samuti on kasutatud paneelandmete juurtestimist (ingl. *Panel Unit Root Test*), millega saab tõestada seoste kausaalsust. Kahjuks on see meetod käesoleva töö jaoks liiga keeruline. On kasutatud ka korrelatsioonanalüüsi, mida on autori arvates käesolevas töös kõige

sobivam kasutada. Seose olemasolu korral viib läbi ka regressioonanalüüsi, et määrata potentsiaalse seose täpsem suhe.

2.2. Meediavabaduse seosed majandusarenguga inimarengutasemete kaupa

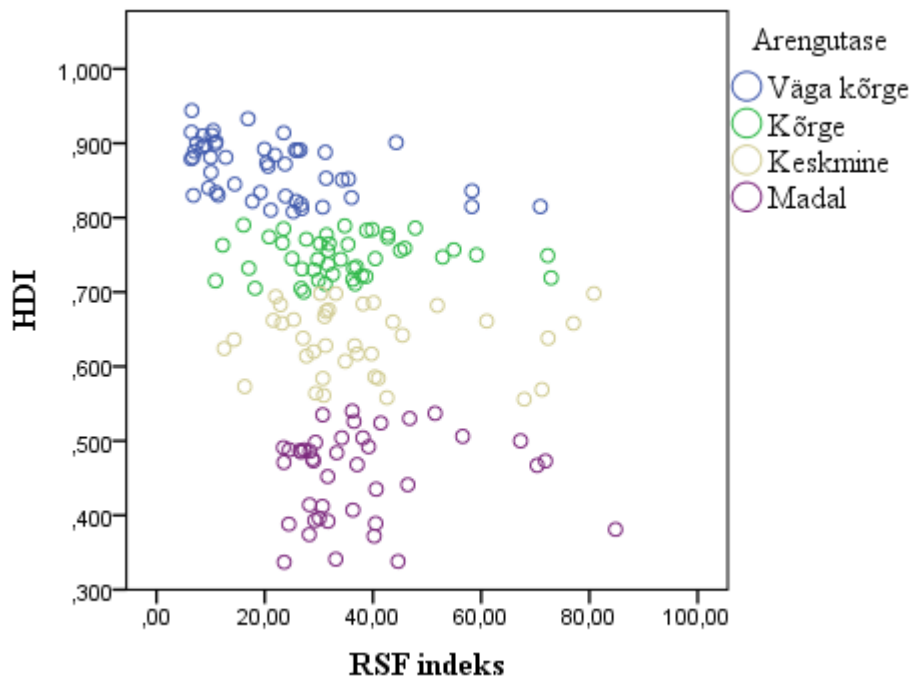
Enne inimarengutasemete eraldi arvestamist, võtab autor vaatluse alla meediavabaduse seosed majandusarenguga üldiselt. Selleks viib autor läbi korrelatsioonanalüüsi HDI ja GNI *per capita* ning meediavabaduse indeksite vahel. Jooniselt 5 on võimalik näha HDI seost FH indeksiga ning jooniselt 6 HDI seost RSF indeksiga. Seejuures on joonistel näha ka, kuidas vaatlused arengutasemete järgi grupeerituna jaotuvad.

Joonis 5. Inimarengu indeksi ja Freedom House meediavabaduse indeksi seos

Kahelt jooniselt on võimalik näha, et seos majanduarangu ja meediavabaduse vahel eksisteerib. Seejuures võib täheldada, et FH indeksit kasutades on hajuvus suurem kui RSF indeksit kasutades. Mõlemal joonisel on ka näha, et arengutasemete kaupa

jaotunud grupid on üksteisest selgelt eristatavad HDI teljel, kuid meediavabaduse teljel on vaatlused jaotunud üsna hajali ja selgeid gruppe eristada ei saa.

Joonis 6. Inimarengu indeksi ja Reporters Sans Frontières meediavabaduse indeksi seos

Uurides võimalike seoseid arvutuslikel meetoditel, leidis autor näitajate vahelised Pearsoni korrelatsioonikordajad. Tulemusi on võimalik näha tabelis 5. Sealt saab välja lugeda, et kõik näitajad on omavahel olulisusnivool 0,01 (tabelis märgistatud kahe tärniga) statistiliselt olulistes seostes. Kuna vaatluste arv on üsna suur (vähemalt 174), on ka muudel juhtudel üsna vähetähtsad seosed statistiliselt olulised. Korrelatsioonikordajad HDI ja FH vahel on $-0,466$ ning HDI ja RSF vahel $-0,364$. See tähendab, et kui HDI väärtused suurenevad, siis meediavabaduse indeksite väärtused vähenevad. Praktilises mõttes on tegemist positiivse seosega, sest suurem HDI tähistab edukamat majandust ning väiksem FH/RSF indeksi väärtus tähendab suuremat meediavabadust. Tabelist on näha ka asjaolu, et meediavabaduse seos HDI-ga on tugevam kui riigi rikkusega. Seda põhjusel, et rikas riik võib olla ebademokraatlik, aga kõrgelt arenenud riikide hulka on ebademokraatlikel riikidel palju raskem pääseda.

Tabel 5. Korrelatsioon majandusarengu ja meediavabaduse näitajate vahel

	N	HDI	GNI <i>per capita</i>	FH indeks	RSF indeks
HDI	187	1	0,725**	-0,466**	-0,364**
GNI <i>per capita</i>	187	0,725**	1	-0,289**	-0,311**
FH indeks	186	-0,466**	-0,289**	1	0,874**
RSF indeks	174	-0,364**	-0,311**	0,874**	1

Allikas: (autori arvutused)

FH meediavabaduse indeks koosneb kolmest alaindeksist. Kuna teooriast lähtuvalt võib arvestada, et meediavabadus mõjutab majandusarengut rohkem kui majandusareng meediavabadust, siis oleks ülevaatlik uurida ka seda, millised meediavabaduse osad mõjutavad majandusarengut rohkem ja millised vähem. Selleks viib autor läbi regressioonanalüüsi, milles on sõltuvaks muutujaks HDI ning sõltumatuteks muutujateks FH meediavabaduse indeksi kolm alaindeksit (poliitika, seadused, majandus). Analüüsi tulemused on toodud tabelis 6.

Tabel 6. Regressioonanalüüsi tulemused

Mudel	Standardiseerimata koefitsent		Standardiseeritud koefitsendid	<i>t</i>	Sig.	VIF
	B	Std. viga	Beeta			
Konstant	0,886	0,027		32,416	0,000	
Seadused	0,010	0,004	0,552	2,640	0,009	10,570
Poliitika	-0,008	0,003	-0,494	-2,594	0,010	8,791
Majandus	-0,013	0,004	-0,0537	-3,272	0,001	6,534

Allikas: (autori arvutused)

Sellest võib välja lugeda, et olulisuse nivool 0,05 on kõik muutujad statistiliselt olulised. Samas on probleemiks mudelis leiduv multikollineaarsus, mida näitab kümnest suurem VIFi väärtus. Seetõttu on mõttekas võtta seaduslik osa mudelist välja. Kahe sõltumatu muutujaga analüüsi tulemused on toodud järgnevalt.

Järgnevast tabelist on näha, et ühe liikme mudelist eemaldamisel muutus ka teine liiga statistiliselt ebaoluliseks. Selleks on poliitika, mis võetakse järgmisena mudelist välja. Pärast poliitika eemaldamist mudelist jääb mudelisse vaid üks sõltumatu muutuja, majandus, mis on statistiliselt oluline. Seos HDI ja FH alaindeksi vahel näeb välja järgmine: $HDI = 0,855 - 0,012 \text{ Majandus}$.

Tabel 7. Regressioonanalüüsi tulemused ühe muutuja eemaldamisel

Mudel	Standardiseerimata koefitsent		Standardiseeritud koefitsendid	<i>t</i>	Sig.	VIF
	B	Std. viga	Beeta			
Konstant	0,856	0,025		33,851	0,000	
Poliitika	-0,003	0,002	-0,165	-1,125	0,262	5,018
Majandus	-0,008	0,004	-0,329	-2,245	0,026	5,018

Allikas: (autori arvutused)

Käesolevas töös leitud tulemus kinnitab Djankov *et al.* (2002: 161–164) analüüsi, milles uuriti omanikuõiguste mõju erinevatele majanduslikele ja sotsiaalsetele aspektidele, sealhulgas ka riigi rikkusele. Omanikuõigused kuuluvad FH indeksis majandusliku osa alla ja riigi rikkus on üheks komponendiks majandusarengu hindamisel. Djankov *et al.* jõudsid oma töös järeldusele, et suuremad omanikuõigused aitavad kaasa riigi rikkuse kasvamisele, käesolevas töös saab teha järelduse, et majanduslik osa meediavabaduse indeksist (majanduslikud meediasektorisse sisenemise barjäärid, korrupsiooni mõju, omanikuõigused) mõjutab majandusarengut.

Järgevalt analüüsib autor meediavabaduse ja arengutase seoseid erineva arengutasemega riikide gruppide kaupa. Väga kõrge arengutasemega riike on 49 ning kõikide riikide kohta on olemas vastavad näitajad. Analüüsi tulemusi võib näha tabelist 8.

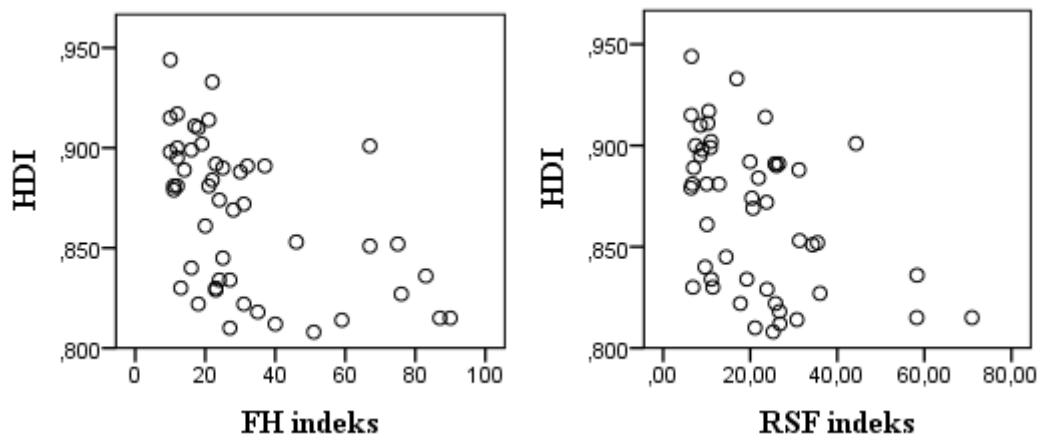
Tabel 8. Korrelatsioon majandusarengu ja meediavabaduse näitajate vahel väga kõrge arengutasemega riikides

	N	HDI	GNI <i>per capita</i>	FH indeks	RSF indeks
HDI	49	1	0,284*	-0,507**	-0,448**
GNI <i>per capita</i>	49	0,284*	1	0,231	0,065
FH indeks	49	-0,507**	0,231	1	0,924**
RSF indeks	49	-0,448**	0,065	0,924**	1

Allikas: (autori arvutused)

Tabelist võib välja lugeda, et olulisusnivool 0,01 on statistiliselt olulised seosed järgmiste näitajate vahel: HDI ja FH, HDI ja RSF, FH ja RSF. Olulisusnivool 0,05 (tabelis märgistatud ühe tärniga) on statistiliselt oluline seos HDI ja GNI *per capita* vahel. Riigi rikkuse ja arengutase vahel on seos nõrk ja kumbki meediavabaduse

näitaja ei ole rikkusega statistiliselt usaldatavalt seotud. Meediavabaduse näitajate omavaheline seos tugevam kui üldkogumis, näitajate seosed HDI-ga sarnase tugevusega ja tugevamad kui üldkogumis.

Joonis 9. HDI ja meediavabaduse indeksite (FH ja RSF) vahelised seosed väga kõrge arengutasemega riikides.

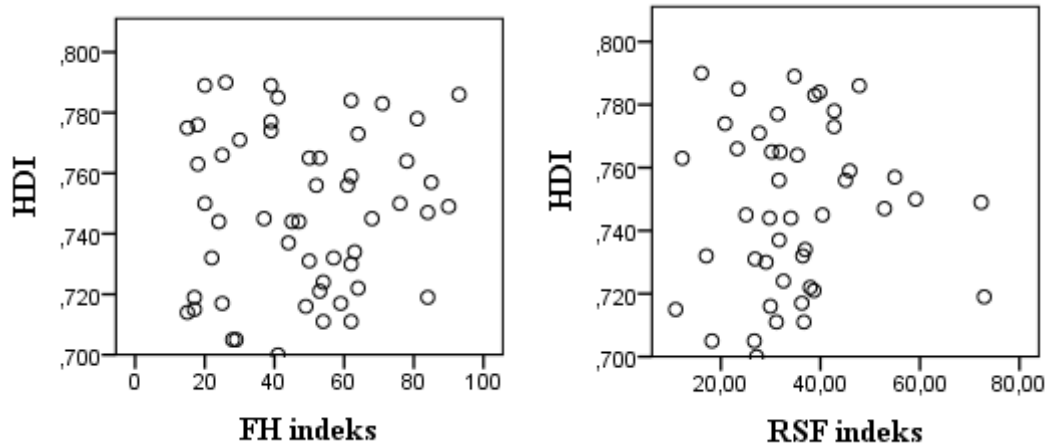
Jooniselt 9 on võimalik näha, et HDI ja meediavabaduse indeksite vahel on negatiivne seos, mis nagu eelenevalt seletatult on praktilises väljundis positiivne. Riigi rikkuse ja meediavabaduse seost ei suuda autor selle analüüsiga tõestada, ilmselt on vaatlusi vähe või seos liiga nõrk. Kui viia läbi regressioonanalüüs väga kõrge arengutasemega riikide põhjal ja võttes sõltuvaks muutujaks HDI ning sõltumatuks meediavabaduse indeksi, siis tulevad mudelitena välja allpool toodud võrrandid.

$$HDI = 0,893 - 0,001 FH$$

$$HDI = 0,891 - 0,001 RSF$$

Võrranditest on näha, et meediavabadusel on majandusarengule selles inimarengugrupis üsna arvestatav mõju. Juhul kui riigil puuduks meediavabadus täielikult (FH või RSF 100), väheneks HDI selle mudeli kohaselt lausa 11% võrra.

Kõrge arengutasemega riike analüüsides võib autor juba joonist (10) vaadates eeldada, et statistiliselt oluline seos majandusarengu ja meediavabaduse vahel puudub. On näha, et vaatlused on väga suure hajuvusega ning seose suunda pole võimalik määrata.

Joonis 10. HDI ja meediavabaduse indeksite (FH ja RSF) vahelised seosed kõrge arengutasemega riikides.

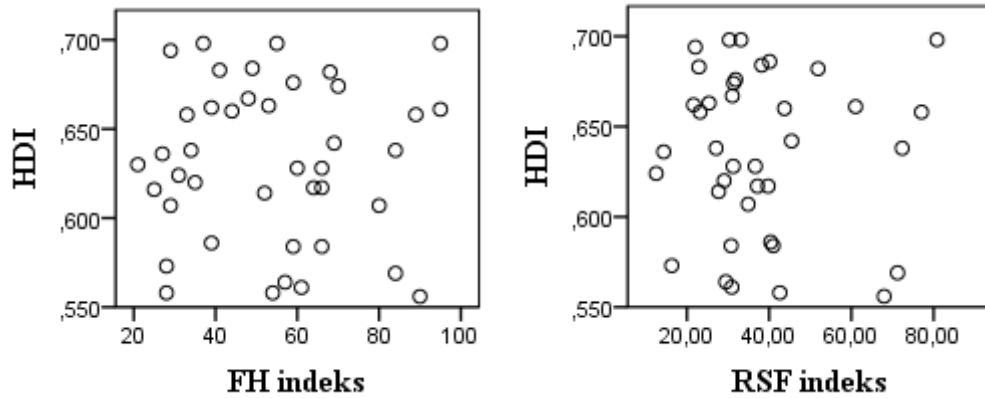
Eelduse kontrolliks viib autor läbi ka arvutusliku korrelatsioonanalüüsi, mille tulemusi on võimalik näha tabelis 9. Statistiliselt olulised (olulisusnivoo 0,01) seosed on ainult HDI ja GNI vahel ning FH ja RSF vahel. Kuna kahe meediavabaduse indeksi ühilduvus on suur, siis võib oletada, et viga pole meediavabaduse indeksi meetodis, vaid seos majandusarengu ja meediavabaduse vahel kõrge arengutasemega riikides puudub. Siinkohal pole mõtet ka regressioonanalüüsi läbi viia, tulemused oleksid statistiliselt ebaolulised.

Tabel 9. Korrelatsioon majandusarengu ja meediavabaduse näitajate vahel kõrge arengutasemega riikides

	N	HDI	GNI <i>per capita</i>	FH indeks	RSF indeks
HDI	53	1	0,648*	0,075	0,057
GNI <i>per capita</i>	53	0,648*	1	0,183	0,097
FH indeks	53	0,075	0,183	1	0,871*
RSF indeks	45	0,057	0,097	0,871*	1

Allikas: (autori arvutused)

Järgmisena analüüsitav grupp hõlmab endas keskmise arengutasemega riike. Riike on grupis 42 ning päris kõigi kohta kõiki näitajaid olemas ei ole. Sarnaselt kõrge arengutasemega, puuduvad siin majandusarengu ja meediavabaduse vahel olulised seosed. Seda näitavad nii joonis 11 kui ka tabel 9.

Joonis 11. HDI ja meediavabaduse indeksite (FH ja RSF) vahelised seosed keskmise arengutasemega riikides.

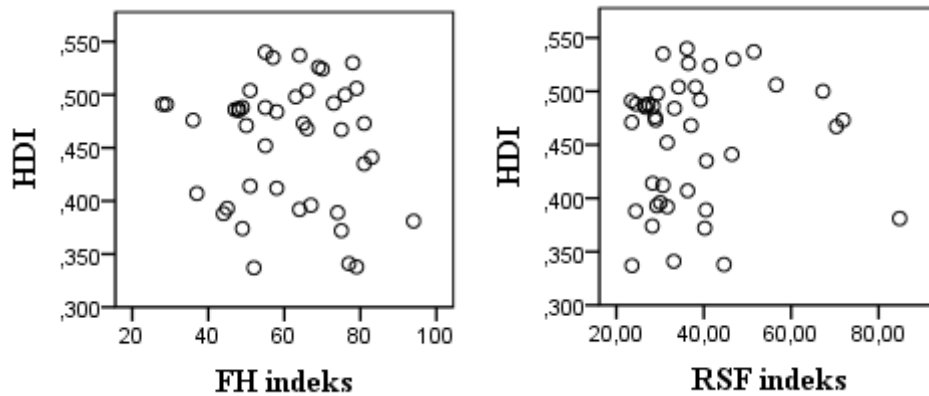
Tabelist 10 on näha, et ka HDI ja GNI vahel on üsna väike seos (olulisusnivool 0,05). Samas meediavabaduse indeksite vahel on seos (olulisusnivool 0,01) üsna suur.

Tabel 10. Korrelatsioon majandusarengu ja meediavabaduse näitajate vahel keskmise arengutasemega riikides

	N	HDI	GNI <i>per capita</i>	FH indeks	RSF indeks
HDI	42	1	0,308*	0,000	-0,025
GNI <i>per capita</i>	42	0,308*	1	0,231	0,137
FH indeks	41	0,000	0,231	1	0,846**
RSF indeks	38	-0,025	0,137	0,846**	1

Allikas: (autori arvutused)

Madala arengutasemega riike on 43 ning peaaegu kõigi kohta on kõik vajalikud andmed olemas. Sarnaselt eelnevate arengutasemetega, on madala arengutasemega riikide hulgas seos majandusarengu ja meediavabaduse vahel praktiliselt olematu. Jooniselt 12 on näha, et vaatlused selles grupis on üsna hajali.

Joonis 12. HDI ja meediavabaduse indeksite (FH ja RSF) vahelised seosed madala arengutasemega riikides.

Tabelis 11 on näha analüüsi tulemusi madala arengutasemete riikide kohta. Sealt saab välja lugeda, et ainukesed olulised seosed (olulisusnivool 0,01) on HDI ja GNI ning FH ja RSF vahel.

Tabel 11. Korrelatsioon majandusarengu ja meediavabaduse näitajate vahel madala arengutasemega riikides

	N	HDI	GNI <i>per capita</i>	FH indeks	RSF indeks
HDI	43	1	0,636*	-0,113	0,066
GNI <i>per capita</i>	43	0,636*	1	0,071	0,245
FH indeks	43	-0,113	0,071	1	0,737*
RSF indeks	42	0,066	0,245	0,737*	1

Allikas: (autori arvutused)

Kuigi seos majandusarengu ja meediavabaduse vahel on kõiki riike korruga vaatluse alla võttes olemas, ei suutnud autor tõestada, et need seosed on esindatud ka erinevates arengutasemetes. Ainuke grupp, milles oli oluline seos (HDI ja mõlema meediavabaduse indeksi vahel) oli väga kõrge arengutasemega riigid. Teistel arengutasemetel ei suutnud autor leida ühtegi statistiliselt olulist seost, mis viitaks majandusarengu ja meediavabaduse suhtele.

Võib oletada, et kuigi üldiselt on kõrgema arengutasemega riikides suurem meediavabadus, on arengutasemete sees muud majandusarengu aspektid palju olulisemad, ning olulist seost välja ei tule. Selle tõestamiseks arvas autor arengutasemete keskmised meediavabaduse indeksid (tabel 12).

Tabel 12. Meediavabaduse indeksite keskmised väärtused arengutasemete kaupa

	Keskmine FH	Keskmine RSF
Väga kõrge	31,08	21,18
Kõrge	48,89	35,21
Keskmine	54,63	38,63
Madal	60,93	38,67
KOKKU	47,95	32,37

Allikas: (autori arvutused)

Tabelist on näha, et mida kõrgem on arengutase, seda madalam on meediavabaduse indeksi keskmine väärtus, mis tähendab, et keskmiselt on kõrgematel arengutasemetel suurem meediavabadus. Võib öelda, et vabam meedia toetab majandusarengut. Samas vaba meedia mõjutab majandusarengut ainult teatud piirini. Kui jagada riigid FH indeksi mediaani alusel kaheks, siis võib öelda, et suurema meediavabadusega riikide seas tuleb seos meediavabaduse ja majandusarengu vahel välja ($r = -0,58$), samas kui väikese meediavabadusega riikide seas seos puudus ($r = 0,04$). See tähendab, et kui meedia pole vaba, siis ei ole majandusarengu seisukohalt erilist vahet, kui suur meediavabaduse indeksi väärtus on.

2.3. Majandusarengu seosed meediavabadusega maailmajagude kaupa

Järgnevalt uurib autor, kas geograafilisel positsioonil ja ümbritsevatel riikidel on mõju meediavabaduse ja majandusarengu seosele. Selleks on autor jaganud riigid maailmajagude kaupa viide gruppi: Euroopa, Ameerika, Aasia, Okeania ja Aafrika.

Esimeses grupis, Euroopa riikide hulgas, on 44 riiki. Nagu on näha tabelist 13, on Euroopa riikide põhjal võimalik välja tuua seos nii HDI ja meediavabaduse indekste vahel kui ka rahvamajanduse kogutulu ja meediavabaduse vahel. Seosed on kõik üsna tugevad, kõige väiksem korrelatsioonikordaja on $-0,694$. Tabeli põhjal võib väita, et Euroopa riikide seas on kõrgema majandusarengu tasemega riikides suurem meediavabadus.

Tabel 13. Korrelatsioon majandusarengu ja meediavabaduse näitajate vahel Euroopa riikides

	N	HDI	GNI <i>per capita</i>	FH indeks	RSF indeks
HDI	44	1	0,822**	-0,785**	-0,725**
GNI <i>per capita</i>	44	0,822**	1	-0,694**	-0,699**
FH indeks	44	-0,785**	-0,694**	1	0,930**
RSF indeks	44	-0,725**	-0,699**	0,930**	1

Allikas: (autori arvutused)

Seose täpsemaks kirjeldamiseks viis autor läbi ka regressioonanalüüsi, kus lähtuvalt teooriast on sõltuv muutuja HDI ja sõltumatu muutuja meediavabaduse indeks.

$$HDI = 0,912 - 0,003 FH$$

$$HDI = 0,915 - 0,004 RSF$$

Mudelid mõlemad on statistiliselt olulised ($p=0,000$) ning võrdlemisi suure kirjeldatuse tasemega ($R^2_{FH}=0,617$ ja $R^2_{RSF}=0,526$). Iga meediavabaduse indeksi ühiku lisamisega väheneb HDI vastavalt 0,003 võrra FH puhul ja 0,004 võrra RSF puhul. Euroopa riikide hulgas on meediavabadusel nende mudelite järgi suur mõju majandusarengule.

Sama ei saa väita Ameerika kohta. Kuna Lõuna–Ameerikas on vaid 12 riiki, siis arvestas autor Põhja– ja Lõuna–Ameerika kokku. Seosed majandusarengu näitajate ja meediavabaduse näitajate vahel on väga väikesed või olematud. Olulised seosed on olemas vaid majandusarengu näitajate vahel ja meediavabaduse näitajate vahel (tabel 14).

Tabel 14. Korrelatsioon majandusarengu ja meediavabaduse näitajate vahel Ameerika riikides

	N	HDI	GNI <i>per capita</i>	FH indeks	RSF indeks
HDI	35	1	0,840**	-0,267	-0,057
GNI <i>per capita</i>	35	0,840**	1	-0,256	-0,135
FH indeks	35	-0,267	-0,256	1	0,868**
RSF indeks	28	-0,057	-0,135	0,868**	1

Allikas: (autori arvutused)

Sarnased tulemused on ka Aasia riike analüüsid. Autor ei suuda tõestada seost majandusarengu ja meediavabaduse vahel (tabel 15).

Tabel 15. Korrelatsioon majandusarengu ja meediavabaduse näitajate vahel Aasia riikides

	N	HDI	GNI <i>per capita</i>	FH indeks	RSF indeks
HDI	45	1	0,722**	-0,151	-0,219
GNI <i>per capita</i>	45	0,722**	1	-0,050	-0,269
FH indeks	44	-0,151	-0,050	1	0,764**
RSF indeks	45	-0,219	-0,269	0,764**	1

Allikas: (autori arvutused)

Okeania eripäraks on selle väga vähene riikide arv – 11. Seetõttu ei suuda autor ka selle riikidekomplekti puhul majandusarengu ja meediavabaduse seoseid, kuigi Pearsoni korrelatsioonikordaja on vähemalt RSF indeksi puhul kõrge (tabel 16).

Tabel 16. Korrelatsioon majandusarengu ja meediavabaduse näitajate vahel Okeania riikides

	N	HDI	GNI <i>per capita</i>	FH indeks	RSF indeks
HDI	11	1	0,884**	-0,237	-0,590
GNI <i>per capita</i>	11	0,884**	1	-0,345	-0,739
FH indeks	11	-0,237	-0,345	1	0,867*
RSF indeks	6	-0,590	-0,739	0,867*	1

Allikas: (autori arvutused)

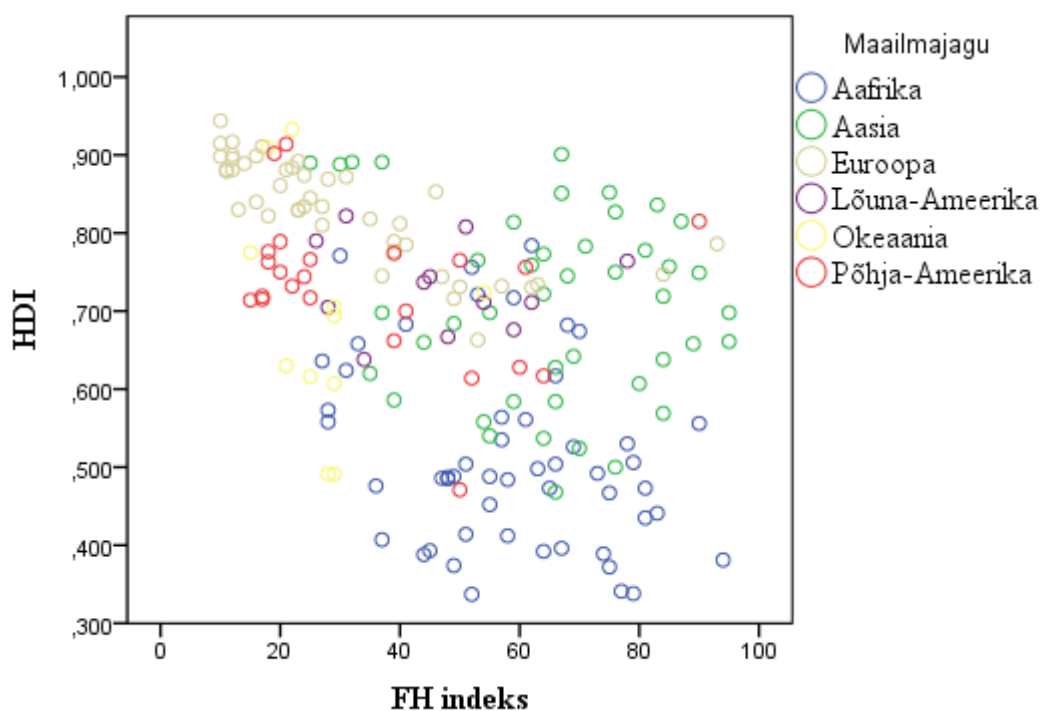
Aafrika riikide arv on suurim – 52. Tabelis 17 on näha, et seos HDI ja FH indeksi vahel on olulisusnivool 0,05 statistiliselt oluline. Teised seosed majandusarengu ja meediavabaduse näitajate vahel on ebaolulised. Ainuke oluline seos vihjab sellele, et mida kõrgem on riigi arengutase, seda suurem on meediavabadus. Regressioonanalüüsi põhjal saab kokku panna järgmise mudeli:

$$HDI = 0,641 - 0,002 FH.$$

Tabel 17. Korrelatsioon majandusarengu ja meediavabaduse näitajate vahel Aafrika riikides

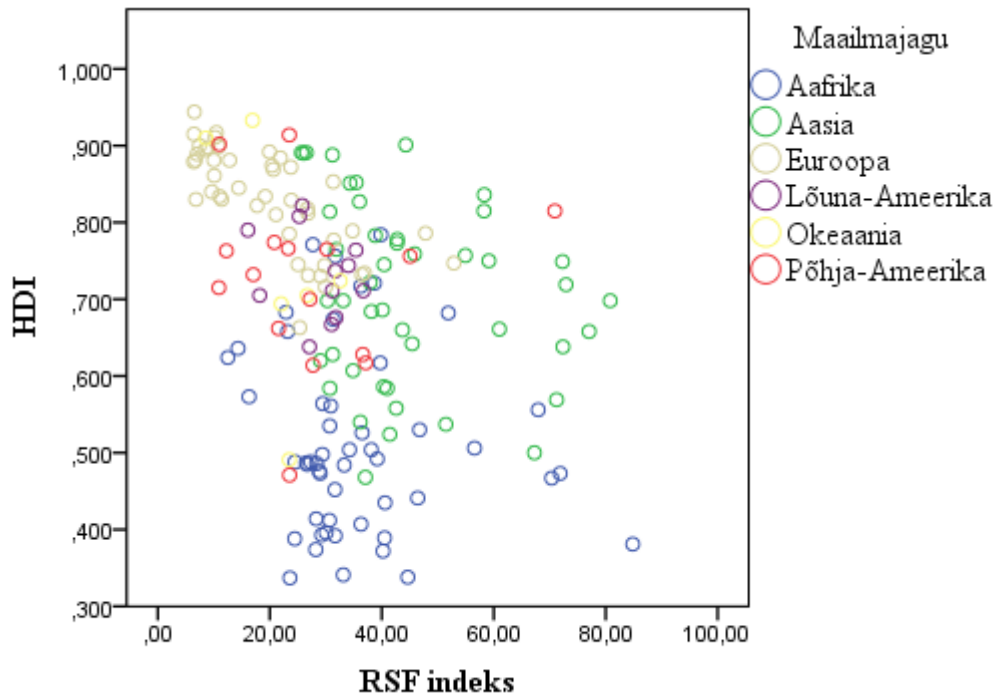
	N	HDI	GNI <i>per capita</i>	FH indeks	RSF indeks
HDI	52	1	0,829**	-0,311*	-0,137
GNI <i>per capita</i>	52	0,829**	1	-0,096	0,034
FH indeks	52	-0,311*	-0,096	1	0,790**
RSF indeks	51	-0,137	0,034	0,790**	1

Allikas: (autori arvutused)

Joonis 13. HDI ja Freedom House meediavabaduse indeksi seosed maailmajagude kaupa

Eelnevates tabelites toodut illustreerivad joonised 13 ja 14, millel on HDI seosed meediavabaduse indeksitega grupeeritud maailmajagude kaupa. On näha, et kui Euroopa riigid on joonisel üsna tihedalt, siis teiste maailmajagude riigid on üsna suure hajuvusega.

Joonis 14. HDI ja Reporters Sans Frontières meediavabaduse indeksi seosed maailmajagude kaupa

Meediavabaduse ja majandusarengu seos tuli esile Euroopa ja mõningal määral ka Aafrika riikide näitel. Teiste maailmajagude puhul olid riigid väga suure hajuvusega ning otsest seost autor tõestada ei suutnud. Kõikides maailmajagudes peale Euroopa on nii selliseid riike, mis on kõrge arengutasemega, kui ka selliseid, mis on madalaga. Samuti varieerub nendes maailmajagudes meediavabaduse tase, mistõttu võib oletada, et maailmajagu üldiselt meediavabaduse ja majandusarengu seoste uurimiselt oluline pole.

Majandusarengu seos meediavabadusega oli statistiliselt oluline väga kõrge arengutasemega riikides ning Euroopa ja Aafrika riikide hulgas. Seejuures tuleks ära märkida, et väga kõrge arenguga riikide seas on 31 Euroopa riiki. Siinkohal saab autori arvates pigem määravaks väga kõrge arengutase.

Teooria peatüki lõpus püstitatud hüpoteesidest võeti analüüsi käigus vastu järgmised:

- 1) majandusarengu ja meediavabaduse vahel on statistiliselt oluline seos,

- 2) majandusarengu taseme ja meediavabaduse taseme seos on statistiliselt oluline mõnel inimarengu tasemel,
- 3) majandusarengu taseme ja meediavabaduse taseme seos on statistiliselt oluline mõnes maailmajaos.

Kõik leitud seosed olid positiivsed, mida suurem on meediavabadus, seda kõrgem on majandusarengutase. Vabama meedia positiivset mõju majandusarengule on võimalik välja lugeda ka varasematest sarnastest töödest, kuigi nendes olid analüüsitavateks teguriteks muud majanduse aspektid.

KOKKUVÕTE

Majandusarengut saab käsitleda nii taseme kui ka protsessina. Käesoleva töö autor uuris, millised aspektid on erinevates majandusarengu käsitlustes enimlevinud ning leidis, et nendeks on majanduskasv, tehnoloogilised protsessid ehk innovatsioon ning elukvaliteet. Üheks paremaks majandusarengu indikaatoriks on inimarengu tase, sest see arvestab lisaks majanduskasvule ka elukvaliteeti.

Üheks majandusarengut mõjutavateks institutsiooniks on meedia, mille all võib käsitleda selle iseseisvust, kvaliteeti ning ulatust. Nendest kahte – iseseisvust ja ulatust – võib kokku võtta mõistega meediavabadus. Üldiselt defineeritakse meediavabadust kui meedia iseseisvust eri arvamuste levitamisel ning rahva ligipääsemist informatsioonile, arvamuste vahetamisele ning võimalust nendes diskussioonides osaleda.

Meedivabaduse mõõtmisega tegelevad selleks ettenähtud organisatsioonid. Kaks suuremat ja tunnustatumat on Freedom House ja Piirideta Reporterid. Mõlemad koostavad igal aastal eelneva aasta kohta meediavabaduse indeksi, milles arvestavad paljusid erinevaid indikaatoreid. Freedom House indeksi koostamisel jälgitakse kolme suuremat aspekti: sotsiaalne, poliitiline ja majanduslik. Piirideta Reporterite indeks kujuneb kuue suurema indikaatorite komplekti alusel, nendeks on pluralism, meedia iseseisvus, keskkond ja enesetsensuur, seadused, läbipaistvus ning infrastruktuur. Mõlema indeksi kohta leidub ka kriitikat, kuid seni kuni pole võimalust kasutada veel täpsemaid indikaatoreid, on nende indeksite kasutamine analüüsides õigustatud.

Varasemalt on läbi viidud mitmeid teadustöid, milles on uuritud majanduse seost meedia ja meediavabadusega. Konkreetselt majandusarengu seost meediavabadusega uuritud pole, kuid uuritud on majandusarengu erinevate aspektide (mõjurite, mõõdikute) seotust meediavabaduse ja meediavabaduse mõõdikutega. Teadlased on tõestanud

kahesuunaliste seoste olemasolu. Näiteks on erinevad autorid leidnud, et meediavabadust mõjutavad majanduskasv, välismaiste otseinvesteeringute maht ja ka inimarengu tase. Samuti on tõestatud, et meediavabadus omakorda mõjutab valitsuse läbipaistvust, omanikuõigusi, regulatsioone, majanduskasvu, välismaiste otseinvesteeringute mahtu, sotsio-poliitilist stabiilsust ja inimarengu taset. Meediavabadust võib käsitleda kui eeldust majandusarengule, see on soovitatav, aga mitte kõige tähtsam eeldus.

Autor kontrollis seost meediavabaduse ja majandusarengu vahel viies läbi korrelatsioonanalüüsi, kus omavahelisse võrdluse võeti inimarengu indeks, majanduskasvu näitajana GNI *per capita* ja meediavabaduse näitajateks kaks meediavabaduse indeksit. Nii HDI kui ka GNI oli kahe meediavabaduse indeksiga olulises seoses, seega võib väita, et meediavabaduse ja majandusarengu vahel on üsna tugev seos.

Edasi uuris autor, kas riike mingite kindlate tunnusjoonte kaupa grupeerides on tulemused samad. Kuna üldiselt on rikkamates ja arenenumates riikides suurem meediavabadus, uuris autor, kas ka arengutasemete sees on võimalik tuvastada olulist seost meediavabaduse ja majandusarengu vahel. Teiseks tunnusjooneks riikide grupeerimisel võttis autor ühtse kultuuri- ja ajaloolise tausta, milleks kasutas maailmajagusid.

Enne analüüse püstitatud hüpoteesidest sai vastu võtta kolm:

- 1) majandusarengu ja meediavabaduse vahel on statistiliselt oluline seos,
- 2) majandusarengu taseme ja meediavabaduse taseme seos on statistiliselt oluline mõnel inimarengu tasemel,
- 3) majandusarengu taseme ja meediavabaduse taseme seos on statistiliselt oluline mõnes maailmajaos.

Olulised seosed meediavabaduse ja majandusarengu vahel tulid välja järgnevates gruppides: väga kõrge arengutasemega riigid, Euroopa ja Aafrika riigid. Seejuures märkas autor, et väga kõrge arengutasemega riikidest moodustas 70% Euroopa riigid.

Meedivabaduse ja majandusarengu uurimist tuleks jätkata. Ka käesoleva töö jätkamine oleks vajalik, et uurida miks väga kõrge arengutasemega riikide seas on seos oluline ning miks madalamatel arengutasemetel seos puudub. Samuti on võimalik uurida seda, miks Ameerika ja Aasia riikides majandusarengu ja meediavabaduse vahel seos puudub, kui Euroopas ja Aafrikas on seos tõestatav. Kindlasti on potentsiaalseks edasiseks uurimissuunaks meediavabaduse ja majandusarengu seose põhjuslikkuse analüüs, mida saaks läbi viia keerulisemate analüüsimeetoditega. Korrelatsioon- või regressioonanalüüsiga ei ole võimalik määrata kindlaks mõju suunda.

VIIDATUD ALLIKAD

1. **Alam, A., Shah, S. Z. A.** The Role of Press Freedom in Economic Development: A Global Perspective. – Journal of Media Economics, 2013.
2. **Becker, L.B., Vlad, T., Nusser, N.** Media Freedom: Conceptualizing and Operationalizing the Outcome of Media Democratization. [http://www.grady.uga.edu/coxcenter/activities/Act_2003_to_2004/Materials03-04/Media_Freedom0304.pdf] 25.05.2015
3. Building Institutions for Markets. World Bank. Oxford University Press, 2002.
4. **Bura, R.** How to measure the economic growth of a country? [<http://www.preservearticles.com/2012042631176/how-to-measure-the-economic-growth-of-a-country.html>] 04.11.2014
5. Business Directory [<http://www.businessdictionary.com/definition/economic-development.html>] 09.02.2015
6. Composite indices — HDI and beyond. Human Development Report. United Nations Development Programme. [<http://hdr.undp.org/en/statistics/understanding/indices>] 16.02.2015
7. **Coyne, C. J., Leeson, P. T.** Understanding the Role of Media in Economic Development. – KYKLOS, 2004.
8. **Czepek, A., Hellwig, M., Nowak, E.** Press Freedom and Pluralism in Europe. – Intellect Books, 2009, p301.
9. **Djankov, S., McLiesh, C., Nenova, T., Shleifer, A.** Media Ownership and Prosperity. –The Right to Tell. The Role of Mass Media in Economic Development, The World Bank, 2002, pp 141-166
10. **Dutta, N., Roy, S.** The Role of Foreign Direct Investment on Press Freedom. – MPRA, 2008, p27.
11. **Dutta, S., Lanvin, B., Wunch-Vincent, S.** The Global Innovation Index 2014. The Human factor in Innovation. World Intellectual Property Organization, 2014, 428p.

12. Freedom of the Press 2014 Methodology. Freedom House, 2014
13. **Gardner, M., Abraham, D.** Income inequality. Institute for Policy Studies. [http://inequality.org/income-inequality/] 16.02.2015
14. **Guseva, M., Nakaa, M., Novel, A-S., Pekkala, K., Souberou, B., Stouli, S.** Press Freedom and Development. - UNESCO, 2008
15. **Kõrreveski, K.** Heaolu ja elukvaliteedi mõõtmisest OECD näitajate põhjal. –Eesti statistika kvartalikirj, 2011, lk 28–37
16. **Malik, K.** Human Development Report 2014. United Nations Development Programme, 2014, 239p.
17. **Pal, S., Dutta, N., Roy, S.** Media Freedom, Socio-Political Stability and Economic Growth. 2011, p30.
18. **Pietrzak, M. B., Wilk, J., Bivand, R.S., Kossowski, T.** The Application of Local Indicators For Categorical Data in the Spacial Analysis of Economic Development. Comparative Economic Research, Volume 17, Number 4, 2014. pp 203-220
19. Press Freedom Rankings. Freedom of the Press 2014. Freedom House. [https://freedomhouse.org/report/freedom-press-2014/press-freedom-rankings#.VWOyqfmSzEZ] 26.05.2015
20. **Soubbotina, T.** Beyond Economic Growth. World Bank, 2004, 280p.
21. **Steiner, N.** Testing for a Political Bias in Freedom House Democracy Scores: Are U.S. Friendly States Judged to be more Democratic? Journal of Comparative Policy Analysis, 2012, 51p.
22. Technical Notes. Human Development Report. 2014 [http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14_technical_notes.pdf] 12.02.2015
23. The Right to Tell. The Role of Mass Media in Economic Development, The World Bank, 2002, p336.
24. **Todaro, M. P., Smith, S. C.** Economic Development. 11th edition. – Pearson, 2013, p802.
25. **Tran, H., Mahnood, R., Du, Y., Khrapavitski, A.** Linking Measures of Global press Freedom to Development and Culture: Implications from Comapartive Analysis. – International Journal of Communication 5, 2011.
26. US Economic Development Administration [http://www.eda.gov/index.htm] 08.02.2015

27. **Vihalemm, P.** Infokeskkond ja meediavabadus. – Eesti Inimarengu aruanne 2012/2013, Eesti Koostöö Kogu 2013, lk 70–74. [http://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2014/05/EIA_lowres.pdf] 18.11.2014
28. World Press Freedom Index – Methodology. Reporters Without Borders, 2014.
29. World Press Freedom Index. [<https://rsf.org/index2014/en-index2014.php>] 26.03.2015

LISAD

Lisa 1. Freedom House indeksi metoodika

Uuringu tulemusteni jõudmiseks viiakse regionaalsete ekspertide ja teadlaste poolt läbi mitmekihiline analüüsi- ja hindamisprotsess. Kuigi sellele on omane subjektiivsuse element, rõhutab hinnanguprotsess intellektuaalset rangust ning tasakaalustatud ja erapooletuid otsuseid. (Freedom of... 2014: 1)

Uuringu aluseks on 23 metodoloogilist küsimust ja 132 indikaatorit, mis on jagatud kolme laia kategooriasse: seaduslik, poliitiline ja majanduslik keskkond. Mitmekesine küsimustik peaks andma üsna selge pildi erinevatest viisidest, kuidas ajakirjandust ja informatsiooni liikumist saab survestada, ning tervest keskkonnast, milles iga riigi meedia tegutseb. (Freedom of... 2014: 2)

Seadusliku keskkonna piires uuritakse seadusi ja regulatsioone, mis võivad mõjutada meedia sisu ning võimu kalduvust kasutada neid seadusi, et piirata ajakirjanduse võimalusi töötamiseks. Sinna alla kuuluvad seaduslikud ja põhiseaduslikud garantiid väljendusvabadusele, potentsiaalselt negatiivne mõju julgeolekualastest õigusaktidest, kriminaalkodeks, karistused laimu eest jne. Järgnevalt on ära toodud metodoloogilised küsimused seadusandliku keskkonna kohta (Ibid.: 2).

1. Kas põhiseadus või mingid muud seadused sisaldavad sätteid, mille eesmärk on kaitsta meedia- ja väljendusvabadust, ning kas neid viiakse täide? (0–6p)
2. Kas kriminaalkodeks, julgeolekualased õigusaktid või mingid muud seadused piiravad reportaaže ja kas ajakirjanikke või blogijaid karistatakse nende seaduste alusel? (0–6p)
3. Kas ametnike laimamise eest on karistused ja kas neid viiakse täide? (0–3p)
4. Kas kohus on iseseisev ning kas kohtutes tegeletakse kaasustega, mis on seotud meediaga, erapooletult? (0–3p)

5. Kas õigusakt informatsioonivabaduse kohta on olemas ning kas ajakirjanikud saavad seda kasutada? (0–2p)
6. Kas eraisikud või ettevõtted saavad seaduslikult asutada ja käigus pidada erameediakanaleid ilma liigse sekkumiseta? (0–4p)
7. Kas ajakirjandust reguleerivad organisatsioonid (näiteks ringhäälingu asutused, rahvusmeedia, meedianõukogu) saavad tegutseda vabalt ja iseseisvalt? (0–2p)
8. Kas vabadus ajakirjanikuks saada ja ajakirjanikuna tegutseda on olemas ning kas ametiühingutel on õigus ajakirjanike õigusi ja huvisid toetada? (0–4p)

Poliitilise keskkonna all vaadeldakse poliitilise kontrolli ulatust üle informatsiooni ja uudiste, sealhulgas vabadust toimetada enda heakspidamise järgi nii riiklikes kui ka erakanalites, ligipääsu informatsioonile ja allikatele, ametlikku ja enesetsensuuri, võimalust avaldada uudiseid vabalt ja ilma ahistamiseta jne (Freedom of... 2014: 2). Sellega seotud metodoloogilised küsimused on toodud allpool (Ibid.: 5–7).

1. Kui suures ulatuses on meediakanalite uudiste ja informatsiooni sisu määratud valitsuse või teatud partisani huvides? (0–10p)
2. Kas ligipääs ametlikele ja mitteametlikele allikatele on üldiselt kontrollitud? (0–2p)
3. Kas kasutatakse ametlikku või mitteametlikku tsensuuri? (0–4p)
4. Kas ajakirjanikud praktiseerivad enesetsensuuri? (0–4p)
5. Kas inimestel on ligipääs meediakanalitele ja uudistele ning informatsioonile, mis on töötlemata ja peegeldab erinevaid vaatenurki? (0–4p)
6. Kas nii kohalikud kui ka välisajakirjanikud saavad kajastada uudiseid vabalt, või peavad kartma võimalikku ahistamist ja füüsilist ligipääsupiirangut? (0–6p)
7. Kas ajakirjanikud, blogijad või meediakanalid on teatud reportaažide tegemisel ohustatud seadusvälisest hirmutamisest või füüsilisest vägivallast võimuesindajate või kellegi muu poolt? (0–10p)

Majanduslik keskkond antud kontekstis sisaldab meedia omanike struktuuri, omanike läbinähtavust ja kontsentratsiooni, meedikanali loomise kulusid, selektiivset mitte reklaamimist või mitte toetamist, korrupsiooni mõju uudiste sisule ning ulatust, kui palju mõjutab riigi majanduse tase meedia arengut ja jätkusuutlikkust (Ibid.: 2) Majandusliku keskkonnaga seotud küsimused on toodud järgnevalt (Ibid.: 7–9).

1. Millise ulatuseni on meedia valitsuse omanduses või kontrolli all ja kui palju see mõjutab vaadete mitmekesisust? (0–6p)
2. Kas meedia omamine on läbipaistev ja võimaldab tarbijatel hinnata uudiste erapooletust? (0–3p)
3. Kas meedia omanikud on väga kontsentreerunud ja kas see mõjutab sisu mitmekesisust? (0–3p)
4. Kas on mingeid piiranguid uudiste tootmise ja levitamise vahenditega? (0–4p)
5. Kas meediakanali asutamise ja tööhoidmisega seotud kulud on suured? (0–4p)
6. Kas riik või keegi teine proovib meediat kontrollida reklaami piiramise või toetuste jagamisega? (0–3p)
7. Kas ajakirjanikele, blogijatele või meediakanalitele antakse altkäemaksu, et mõjutada nende ajakirjanduslikku sisu? (0–3p)
8. Kas üldine majanduslik olukord mõjutab meediakanalite rahalist jätkusuutlikkust negatiivselt? (0–4p)

Lisa 2. Reporters Sans Frontières indeksi metoodika

Küsimused kuuluvad kuude suuremasse kategooriasse, igas kategoorias on erinevate kaalutud küsimuste väärtuste summana saada punkte 0–100, mis omakorda lõplikku tulemusse hiljem kalkuleeritakse. Samal ajal arvestab Reporters Sans Frontières enda töötajate kogutud ajakirjanike vastu suunatud vägivalla kvantitatiivsed andmed samuti skooriks 0 ja 100 vahel. Lõpliku hinnangu, mis annab riigi positsiooni, arvutamisel kasutatakse kolmeastmelist protsessi. Esimene hinnang arvutatakse ainult küsimustiku põhjal (World Press 2014: 2):

$$(2) COA = \frac{1}{3} * Plu + \frac{1}{6} * (Ind + EnA + CaL) + \frac{1}{12} (Tra + Inf)$$

kus *Plu* – pluralism,
Ind – meedia iseseisvus,
EnA – keskkond ja enesetsensuur,
CaL – seadused,
Tra – läbipaistvus,
Inf – infrastruktuur.

Teine hinnang kasutab esimest, kuid lisab ka vägivalla hinnangu, millele antakse 20% kaal (*Ibid.*: 2).

$$(3) COB = \frac{1}{5} * Exa + \frac{4}{15} * Plu + \frac{2}{15} * (Ind + EnA + CaL) + \frac{1}{15} (Tra + Inf)$$

kus *Exa* – hinnang ajakirjanike vastu suunatud vägivallale.

Lõplik hinnang kujuneb järgmiselt: $coreFinal = \max(SCOA, COB)$

Hinnang vägivallale tuleb järgmisest kalkulatsioonist (World Press 2014: 2):

$$(4) scoreExa = 10 * \log(90 * Mor + Coeff_i * Emp_i + 10 * Enl + 5 * Med + 3 * Exi + Arr + Agr + noteHT)$$

kus *Mor* – tapetute arv,

Emp_i – vangistatute arv alates *i* aastast,

Enl – röövitute arv,

Med – rünnatud ja rüüstatud meedia arv,

Exi – riigist põgenenute arv,

Arr – arestide arv,

Agr – füüsiliste rünnakute arv,

noteHT – skoor, mis iseloomustab informatsioonivabaduse austamist võõral territooriumil.

Mida kauem ajakirjanik, internetikasutaja või meedia assistent vangistuses viibib, seda suurem väärtus on koefitsendil, mis iseloomustab vangistuses viibivale isikule omistatud skoori. (*Ibid.*: 2)

Lisa 3. Valitud andmed riikide kaupa

HDI järk	Riik	HDI	GNI per capita (2011 PPP \$)	Maailmajagu	Arengutase
1	Norra	0,944	63 909	Euroopa	Väga kõrge
2	Austraalia	0,933	41 524	Okeaania	Väga kõrge
3	Šveits	0,917	53 762	Euroopa	Väga kõrge
4	Holland	0,915	42 397	Euroopa	Väga kõrge

5	USA	0,914	52 308	Põhja-Ameerika	Väga kõrge
6	Saksamaa	0,911	43 049	Euroopa	Väga kõrge
7	Uus Meremaa	0,910	32 569	Okeaania	Väga kõrge
8	Kanada	0,902	41 887	Põhja-Ameerika	Väga kõrge
9	Singapur	0,901	72 371	Aasia	Väga kõrge
10	Taani	0,900	42 880	Euroopa	Väga kõrge
11	Iirimaa	0,899	33 414	Euroopa	Väga kõrge
12	Rootsi	0,898	43 201	Euroopa	Väga kõrge
13	Island	0,895	35 116	Euroopa	Väga kõrge
14	Suurbritannia	0,892	35 002	Euroopa	Väga kõrge
15	Hong Kong	0,891	52 383	Aasia	Väga kõrge
15	Lõuna-Korea	0,891	30 345	Aasia	Väga kõrge
17	Jaapan	0,890	36 747	Aasia	Väga kõrge
18	Liechtenstein	0,889	87 085	Euroopa	Väga kõrge
19	Iisrael	0,888	29 966	Aasia	Väga kõrge
20	Prantsusmaa	0,884	36 629	Euroopa	Väga kõrge
21	Austria	0,881	42 930	Euroopa	Väga kõrge
21	Belgia	0,881	39 471	Euroopa	Väga kõrge
21	Luxembourg	0,881	58 695	Euroopa	Väga kõrge
24	Soome	0,879	37 366	Euroopa	Väga kõrge
25	Sloveenia	0,874	26 809	Euroopa	Väga kõrge
26	Itaalia	0,872	32 669	Euroopa	Väga kõrge
27	Hispaania	0,869	30 561	Euroopa	Väga kõrge
28	Tšehhi	0,861	24 535	Euroopa	Väga kõrge
29	Kreeka	0,853	24 658	Euroopa	Väga kõrge
30	Brunei	0,852	70 883	Aasia	Väga kõrge
31	Katar	0,851	119 029	Aasia	Väga kõrge
32	Küpros	0,845	26 771	Euroopa	Väga kõrge
33	Eesti	0,840	23 387	Euroopa	Väga kõrge
34	Saudi Araabia	0,836	52 109	Aasia	Väga kõrge
35	Leedu	0,834	23 740	Euroopa	Väga kõrge
35	Poola	0,834	21 487	Euroopa	Väga kõrge
37	Andorra	0,830	40 597	Euroopa	Väga kõrge
37	Slovakkia	0,830	25 336	Euroopa	Väga kõrge
39	Malta	0,829	27 022	Euroopa	Väga kõrge
40	Araabia Ühendemiraadid	0,827	58 068	Aasia	Väga kõrge
41	Portugal	0,822	24 130	Euroopa	Väga kõrge
41	Tšiili	0,822	20 804	Lõuna-Ameerika	Väga kõrge
43	Ungari	0,818	21 239	Euroopa	Väga kõrge
44	Bahrein	0,815	32 072	Aasia	Väga kõrge

44	Kuuba	0,815	19 844	Põhja-Ameerika	Väga kõrge
46	Kuveit	0,814	85 820	Aasia	Väga kõrge
47	Horvaatia	0,812	19 025	Euroopa	Väga kõrge
48	Läti	0,810	22 186	Euroopa	Väga kõrge
49	Argentiina	0,808	17 297	Lõuna-Ameerika	Väga kõrge
50	Uruguay	0,790	18 108	Lõuna-Ameerika	Kõrge
51	Montenegro	0,789	14 710	Euroopa	Kõrge
51	Bahama	0,789	21 414	Põhja-Ameerika	Kõrge
53	Valgevene	0,786	16 403	Euroopa	Kõrge
54	Rumeenia	0,785	17 433	Euroopa	Kõrge
55	Liibüa	0,784	21 666	Aafrika	Kõrge
56	Omaan	0,783	42 191	Aasia	Kõrge
57	Venemaa	0,778	22 617	Aasia	Kõrge
58	Bulgaaria	0,777	15 402	Euroopa	Kõrge
59	Barbados	0,776	13 604	Põhja-Ameerika	Kõrge
60	Palau	0,775	12 823	Okeaania	Kõrge
61	Antigua ja Barbuda	0,774	18 800	Põhja-Ameerika	Kõrge
62	Malaisia	0,773	21 824	Aasia	Kõrge
63	Mauritius	0,771	16 777	Aafrika	Kõrge
64	Trinidad ja Tobago	0,766	25 325	Põhja-Ameerika	Kõrge
65	Liibanon	0,765	16 263	Aasia	Kõrge
65	Panama	0,765	16 379	Põhja-Ameerika	Kõrge
67	Venetsueela	0,764	17 067	Lõuna-Ameerika	Kõrge
68	Costa Rica	0,763	13 012	Põhja-Ameerika	Kõrge
69	Türgi	0,759	18 391	Aasia	Kõrge
70	Kasahstan	0,757	19 441	Aasia	Kõrge
71	Seišellid	0,756	24 632	Aafrika	Kõrge
71	Mehhiko	0,756	15 854	Põhja-Ameerika	Kõrge
73	Sri Lanka	0,750	9 250	Aasia	Kõrge
73	Saint Kitts ja Nevis	0,750	20 150	Põhja-Ameerika	Kõrge
75	Iraan	0,749	13 451	Aasia	Kõrge
76	Azerbaidžaan	0,747	15 725	Euroopa	Kõrge
77	Jordan	0,745	11 337	Aasia	Kõrge
77	Serbia	0,745	11 301	Euroopa	Kõrge
79	Georgia	0,744	6 890	Euroopa	Kõrge
79	Brasiilia	0,744	14 275	Lõuna-Ameerika	Kõrge
79	Grenada	0,744	10 339	Põhja-Ameerika	Kõrge
82	Peruu	0,737	11 280	Lõuna-Ameerika	Kõrge
83	Ukraina	0,734	8 215	Euroopa	Kõrge
84	Makedoonia	0,732	11 745	Euroopa	Kõrge
84	Belize	0,732	9 364	Põhja-Ameerika	Kõrge

86	Bosnia ja Herzegovina	0,731	9 431	Euroopa	Kõrge
87	Armeenia	0,730	7 952	Euroopa	Kõrge
88	Fidži	0,724	7 214	Okeaania	Kõrge
89	Tai	0,722	13 364	Aasia	Kõrge
90	Tuneesia	0,721	10 440	Aafrika	Kõrge
91	Hiina	0,719	11 477	Aasia	Kõrge
91	Saint Vincent ja Grenadiinid	0,719	10 339	Põhja-Ameerika	Kõrge
93	Alžeeria	0,717	12 555	Aafrika	Kõrge
93	Dominica	0,717	9 235	Põhja-Ameerika	Kõrge
95	Albaania	0,716	9 225	Euroopa	Kõrge
96	Jamaika	0,715	8 170	Põhja-Ameerika	Kõrge
97	Saint Lucia	0,714	9 251	Põhja-Ameerika	Kõrge
98	Kolumbia	0,711	11 527	Lõuna-Ameerika	Kõrge
98	Ecuador	0,711	9 998	Lõuna-Ameerika	Kõrge
100	Suriname	0,705	15 113	Lõuna-Ameerika	Kõrge
100	Tonga	0,705	5 316	Okeaania	Kõrge
102	Dominikaani Vabariik	0,700	10 844	Põhja-Ameerika	Kõrge
103	Maldiivid	0,698	10 074	Aasia	Keskmine
103	Mongoolia	0,698	8 466	Aasia	Keskmine
103	Türkmenistan	0,698	11 533	Aasia	Keskmine
106	Samoa	0,694	4 708	Okeaania	Keskmine
107	Palestiina	0,686	5 168	Aasia	Keskmine
108	Indoneesia	0,684	8 970	Aasia	Keskmine
109	Botswana	0,683	14 792	Aafrika	Keskmine
110	Egiptus	0,682	10 400	Aafrika	Keskmine
111	Paraguay	0,676	7 580	Lõuna-Ameerika	Keskmine
112	Gabon	0,674	16 977	Aafrika	Keskmine
113	Boliivia	0,667	5 552	Lõuna-Ameerika	Keskmine
114	Moldova	0,663	5 041	Euroopa	Keskmine
115	El Salvador	0,662	7 240	Põhja-Ameerika	Keskmine
116	Usbekistan	0,661	5 227	Aasia	Keskmine
117	Filipiinid	0,660	6 381	Aasia	Keskmine
118	Lõuna-Aafrika	0,658	11 788	Aafrika	Keskmine
118	Süüria	0,658	5 771	Aasia	Keskmine
120	Iraak	0,642	14 007	Aasia	Keskmine
121	Vietnam	0,638	4 892	Aasia	Keskmine
121	Guyana	0,638	6 341	Lõuna-Ameerika	Keskmine
123	Cape Verde	0,636	6 365	Aafrika	Keskmine
124	Mikroneesia	0,630	3 662	Okeaania	Keskmine

125	Kõrgõstan	0,628	3 021	Aasia	Keskmine
125	Guatemala	0,628	6 866	Põhja-Ameerika	Keskmine
127	Namiibia	0,624	9 185	Aafrika	Keskmine
128	Timor-Leste	0,620	9 674	Aasia	Keskmine
129	Maroko	0,617	6 905	Aafrika	Keskmine
129	Honduras	0,617	4 138	Põhja-Ameerika	Keskmine
131	Vanuatu	0,616	2 652	Okeaania	Keskmine
132	Nicaragua	0,614	4 266	Põhja-Ameerika	Keskmine
133	Tadžikistan	0,607	2 424	Aasia	Keskmine
133	Kiribati	0,607	2 645	Okeaania	Keskmine
135	India	0,586	5 150	Aasia	Keskmine
136	Bhutan	0,584	6 775	Aasia	Keskmine
136	Kambodža	0,584	2 805	Aasia	Keskmine
138	Ghana	0,573	3 532	Aafrika	Keskmine
139	Laos	0,569	4 351	Aasia	Keskmine
140	Kongo	0,564	4 909	Aafrika	Keskmine
141	Sambia	0,561	2 898	Aafrika	Keskmine
142	Sao Tome ja Príncipe	0,558	3 111	Aafrika	Keskmine
142	Bangladesh	0,558	2 713	Aasia	Keskmine
144	Ekvatoriaal Guinea	0,556	21 972	Aafrika	Keskmine
145	Nepaal	0,540	2 194	Aasia	Madal
146	Pakistan	0,537	4 652	Aasia	Madal
147	Keenia	0,535	2 158	Aafrika	Madal
148	Svaasimaa	0,530	5 536	Aafrika	Madal
149	Angola	0,526	6 323	Aafrika	Madal
150	Myanmar	0,524	3 998	Aasia	Madal
151	Rwanda	0,506	1 403	Aafrika	Madal
152	Kamerun	0,504	2 557	Aafrika	Madal
152	Nigeeria	0,504	5 353	Aafrika	Madal
154	Jeemen	0,500	3 945	Aasia	Madal
155	Madagaskar	0,498	1 333	Aafrika	Madal
156	Zimbabwe	0,492	1 307	Aafrika	Madal
157	Paapua Uus-Guinea	0,491	2 453	Okeaania	Madal
157	Saalomoni saared	0,491	1 385	Okeaania	Madal
159	Komoorid	0,488	1 505	Aafrika	Madal
159	Tansaania	0,488	1 702	Aafrika	Madal
161	Mauritaania	0,487	2 988	Aafrika	Madal
162	Lesotho	0,486	2 798	Aafrika	Madal
163	Senegal	0,485	2 169	Aafrika	Madal
164	Uganda	0,484	1 335	Aafrika	Madal

165	Benin	0,476	1 726	Aafrika	Madal
166	Sudaan	0,473	3 428	Aafrika	Madal
166	Togo	0,473	1 129	Aafrika	Madal
168	Haiti	0,471	1 636	Põhja-Ameerika	Madal
169	Afghanistan	0,468	1 904	Aasia	Madal
170	Djibouti	0,467	3 109	Aafrika	Madal
171	Côte d'Ivoire	0,452	2 774	Aafrika	Madal
172	Gambia	0,441	1 557	Aafrika	Madal
173	Etioopia	0,435	1 303	Aafrika	Madal
174	Malawi	0,414	715	Aafrika	Madal
175	Libeeria	0,412	752	Aafrika	Madal
176	Mali	0,407	1 499	Aafrika	Madal
177	Guinea-Bissau	0,396	1 090	Aafrika	Madal
178	Mosambiik	0,393	1 011	Aafrika	Madal
179	Guinea	0,392	1 142	Aafrika	Madal
180	Burundi	0,389	749	Aafrika	Madal
181	Burkina Faso	0,388	1 602	Aafrika	Madal
182	Eritrea	0,381	1 147	Aafrika	Madal
183	Sierra Leone	0,374	1 815	Aafrika	Madal
184	Tšaad	0,372	1 622	Aafrika	Madal
185	Kesk-Aafrika Vabariik	0,341	588	Aafrika	Madal
186	Kongo DV	0,338	444	Aafrika	Madal
187	Niger	0,337	873	Aafrika	Madal

Allikas: (Malik 2014)

Lisa 4. Meediavabaduse indeksid riikide kaupa

Riik	FH koht	FH hinnang	Seadus	Poliitika	Majandus	RSF koht	RSF hinnang
Norra	1	10	3	3	4	3	6,52
Austraalia	33	22	5	10	7	28	16,91
Šveits	6	12	4	3	5	15	10,47
Holland	1	10	1	5	4	2	6,46
United States	30	21	6	10	5	46	23,49
Saksamaa	18	17	6	7	4	14	10,23
Uus-Meremaa	22	18	3	8	7	9	8,55
Kanada	26	19	5	8	6	18	10,99
Singapur	152	67	24	22	21	150	44,29
Taani	6	12	2	5	5	7	7,43

Iirimaa	15	16	5	6	5	16	10,87
Rootsi	1	10	2	4	4	10	8,98
Island	6	12	3	4	5	8	8,5
Suurbritannia	36	23	8	10	5	33	19,93
Hong Kong	74	37	12	16	9	61	26,55
Lõuna-Korea	68	32	9	14	9	57	25,66
Jaapan	42	25	5	14	6	59	26,02
Liechtenstein	11	14	1	5	8	6	7,02
Iisrael	62	30	7	14	9	96	31,19
Prantsusmaa	33	22	5	10	7	39	21,89
Austria	30	21	8	8	5	12	10,01
Belgia	4	11	2	4	5	23	12,8
Luxembourg	6	12	2	4	6	4	6,7
Soome	4	11	4	3	4	1	6,4
Sloveenia	39	24	6	11	7	34	20,38
Itaalia	64	31	12	10	9	49	23,75
Hispaania	52	28	6	14	8	35	20,63
Tšehhi	27	20	4	8	8	13	10,07
Kreeka	92	46	14	20	12	99	31,33
Brunei	164	75	28	25	22	117	35,45
Qatar	152	67	20	25	22	113	34,32
Küpros	42	25	5	11	9	25	14,45
Eesti	15	16	5	4	7	11	9,63
Saudi Araabia	181	83	29	29	25	164	58,3
Leedu	39	24	6	8	10	32	19,2
Poola	49	27	9	11	7	19	11,03
Andorra	10	13	1	4	8	5	6,82
Slovakkia	36	23	7	9	7	20	11,39
Malta	36	23	5	9	9	51	23,84
Araabia Ühendemiraadid	167	76	25	28	23	118	36,03
Portugal	22	18	5	7	6	30	17,73
Tšiili	64	31	8	14	9	58	25,8
Ungari	71	35	11	13	11	64	26,73
Bahrein	188	87	28	37	22	163	58,26
Kuuba	190	90	28	34	28	170	70,92
Kuveit	127	59	20	23	16	91	30,71
Horvaatia	83	40	9	16	15	65	26,82
Läti	49	27	6	11	10	37	21,1
Argentiina	106	51	14	21	16	55	25,27
Uruguay	47	26	8	10	8	26	16,08

Bahama	27	39	4	9	7		34,78
Montenegro	78	20	10	18	11	114	
Valgevene	193	93	29	36	28	157	47,82
Rumeenia	84	41	12	15	14	45	23,48
Liibüa	134	62	16	29	17	137	39,84
Omaan	161	71	25	27	19	134	38,83
Venemaa	176	81	25	32	24	148	42,78
Bulgaaria	78	39	11	16	12	100	31,42
Barbados	22	18	3	9	6		
Palau	12	15	1	6	8		
Antigua ja Barbuda	78	39	9	17	13	36	20,81
Malaisia	141	64	24	23	17	147	42,73
Mauritius	62	30	7	10	13	70	27,69
Trinidad ja Tobago	42	25	6	11	8	43	23,28
Liibanon	112	53	18	21	14	106	31,89
Panama	103	50	17	20	13	87	30,2
Venezuela	171	78	26	30	22	116	35,37
Costa Rica	22	18	5	7	6	21	12,23
Türgi	134	62	23	26	13	154	45,87
Kasahstan	187	85	29	33	23	161	54,94
Mehhiko	132	52	16	31	14	152	31,68
Seišellid	109	61	16	19	17	103	45,04
Sri Lanka	167	76	23	33	20	165	59,13
St. Kitts ja Nevis	27	20	4	9	7		
Iraan	190	90	30	36	24	173	72,29
Aserbaidžaan	183	84	28	34	22	160	52,87
Jordaania	155	68	22	26	20	141	40,42
Serbia	74	37	9	16	12	54	25,05
Brasiilia	90	47	13	21	11	111	29,78
Grenada	39	45	8	11	5		34,03
Gruusia	93	24	12	19	16	84	
Peruu	87	44	14	18	12	104	31,7
Ukraina	139	63	19	24	20	127	36,93
Belize	33	57	8	9	5	29	36,43
Makedoonia	122	22	17	21	19	123	17,05
Bosnia ja Hertsegoviina	103	50	10	23	17	66	26,86
Armeenia	134	62	19	23	20	78	29,07
Fidži	115	54	18	24	12	107	32,57

Tai	141	64	21	27	16	130	37,94
Tuneesia	112	53	18	19	16	133	38,69
Hiina	183	84	29	33	22	175	72,91
St. Vincent ja Grenadiniid	18	17	4	7	6		
Alžeeria	127	59	20	22	17	121	36,26
Dominica	42	25	6	11	8		
Albaania	98	49	15	17	17	85	29,92
Jamaica	18	17	3	8	6	17	10,9
St. Lucia	12	15	3	8	4		
Ecuador	134	54	22	25	15	95	36,68
Kolumbia	115	62	11	27	16	126	31,16
Suriname	52	28	8	13	7	31	18,2
Tonga	58	29	10	9	10	63	26,7
Dominikaani Vabariik	84	41	8	20	13	68	27,17
Maldiivid	118	55	18	21	16	108	33,11
Mongoolia	74	37	13	12	12	88	30,3
Türkmenistan	195	95	30	36	29	178	80,81
Samoa	58	29	7	13	9	40	22,02
Palestiina						138	40,11
Indoneesia	98	49	16	18	15	132	38,15
Botswana	84	41	11	17	13	41	22,91
Egiptus	155	68	22	30	16	159	51,89
Paraguay	127	59	17	24	18	105	31,81
Gabon	159	70	24	24	22	98	31,32
Boliivia	95	48	14	22	12	94	31,04
Moldova	112	53	16	18	19	56	25,35
El Salvador		39				38	21,57
Usbekistan	195	95	30	37	28	166	61,01
Filipiinid	87	44	13	21	10	149	43,69
Lõuna Aafrika Vabariik	69	33	9	14	10	42	23,19
Süüria	189	89	29	38	22	177	77,04
Iraak	157	69	23	30	16	153	45,44
Guyana	70	84	10	13	11	67	72,36
Vietnam	183	34	29	33	22	174	27,08
Cape Verde	49	27	6	9	12	24	14,32
Mikroneesia	30	21	2	8	11		
Guatemala	131	66	17	25	18	125	31,24
Kõrgõzstan	147	60	19	27	20	97	36,61
Namiibia	64	31	9	12	10	22	12,5

Timor-Leste		35				77	29,04
Honduras	141	66	18	31	15	129	39,72
Maroko	147	64	24	24	18	136	37,14
Vanuatu	42	25	6	11	8		
Nicaragua	109	52	14	21	17	71	27,7
Kiribati	58	80	6	9	14		34,86
Tadžikistan	175	29	25	30	25	115	
India	78	39	10	20	9	140	40,34
Bhutan	127	59	18	21	20	92	30,73
Kambodža	147	66	23	24	19	144	40,97
Ghana	52	28	8	10	10	27	16,29
Laos	183	84	26	33	25	171	71,22
Kongo Vabariik	173	57	24	31	24	82	29,44
Sambia	132	61	18	24	19	93	30,89
Bangladesh	115	28	15	23	16	146	
Sao Tome ja Príncipe	52	54	4	11	13		42,58
Ekvatoriaal-Guinea	190	90	27	36	27	168	67,95
Nepaal	118	55	16	24	15	120	36,16
Pakistan	141	64	19	29	16	158	51,46
Keenia	122	57	17	23	17	90	30,7
Svaasimaa	171	78	25	28	25	156	46,76
Angola	157	69	19	29	21	124	36,5
Myanmar		70				145	41,43
Rwanda	173	79	22	33	24	162	56,57
Kamerun	147	66	22	23	21	131	38,13
Nigeeria	106	51	14	22	15	112	34,24
Jeemen	167	76	24	29	23	167	67,26
Madagaskar	139	63	20	27	16	81	29,38
Zimbabwe	162	73	24	25	24	135	39,19
Papua Uus-Guinea	58	29	6	13	10	44	23,46
Saalomoni Saared	52	28	6	11	11		
Komoorid	98	49	14	20	15	53	24,52
Tansaania	118	55	18	22	15	69	27,3
Mauritaania	95	48	14	19	15	60	26,53
Lesotho	93	47	13	18	16	74	28,36
Senegal	95	48	18	16	14	62	26,68
Uganda	125	58	19	24	15	110	33,29
Benin	73	36	12	11	13	75	28,83

Sudaan	176	81	26	33	22	172	71,88
Togo	146	65	20	25	20	76	29
Haiti	103	50	14	18	18	47	23,53
Afghanistan	147	66	20	27	19	128	37,07
Djibouti	164	75	24	28	23	169	70,34
Côte d'Ivoire	118	55	15	21	19	101	31,63
Gambia	181	83	28	35	20	155	46,42
Etiopia	176	81	27	35	19	143	40,58
Malawi	106	51	17	18	16	73	28,29
Libeeria	125	58	16	21	21	89	30,65
Mali	74	37	9	20	8	122	36,29
Guinea-Bissau	152	67	19	29	19	86	30,05
Mozambiik	90	45	13	17	15	79	29,26
Guinea	141	64	19	28	17	102	31,67
Burundi	163	74	24	29	21	142	40,5
Burkina Faso	87	44	14	17	13	52	24,45
Eritrea	194	94	30	40	24	180	84,83
Sierra Leone	98	49	14	19	16	72	28,23
Tšaad	164	75	22	31	22	139	40,22
Kesk-Aafrika Vabariik	170	77	24	32	21	109	33,13
Kongo DV	122	79	16	24	17	151	44,64
Niger	109	52	15	20	17	48	23,59

Allikad: (Press Freedom Rankings, World Press Freedom Index)

SUMMARY

RELATIONSHIP BETWEEN ECONOMIC DEVELOPMENT AND MEDIA FREEDOM

Laura Kasearu

Economic development is desirable in every country and to ensure development, it has to be studied to ascertain every aspect that has some affect on it. In addition to commonly referred aspects there are some that on quick look may not even seem important, such as religion, ethnicity and other institutions like media.

Free media and development are linked. Freedom of expression has been considered to be one of the instruments that affect human development, security, governance and therefore it is a way to lessen poverty. Freedom of media affects freedom of expression and as such, it helps to lessen restrictions over different aspects of freedom.

There have been almost no studies that would analyse relationship between economic development and media freedom. Therefore, the author of this thesis has taken the task to herself. The purpose of this study is to find out if there exist a significant connection between economic development and freedom of media.

To reach this aim, the following research assignments have been set:

- describing economic development and its definitions;
- describing freedom of media and existing theories;
- researching, if there are already existing studies about the relationship between economic development and media freedom or on similar topics;
- explaining the possibilities to measure economic development;
- explaining the possibilities to assess media freedom;

- analysing the relationship between economic development and media freedom.

Economic development can be defined either as a process or a level. Usually it is defined as a process, but in academic analyses, it is easier to use the levels. Aspects that are usually present in economic development definitions are economic growth, innovation and quality of life. Economic growth can be taken as the easiest way to measure economic development but as such, it is not very accurate. In order to describe the real levels of development, one has to take account some social aspects as well. One of the most used indicators of economic development is the human development index.

Media freedom is usually defined as media's independence in spreading different views and as accessibility to information, exchanging of views and opportunity to take part in these discussions. Measuring media freedom is complicated and as such, it is usually done by organisations founded just for this purpose. Biggest and most credible of them are Freedom House and Reporters Without Borders. Both of them form a new index every year that assesses freedom of media in over 180 countries. Freedom House takes into account political, social and economic factors, while Reporters Without Borders index is composed of six bigger aspects: pluralism, media independence, environment and censorship, laws, transparency and infrastructure.

There have been some studies that have analysed aspects of media and economy. Former researchers have found that there is a two-dimensional relationship between media freedom and economy. That has been proven by analysing relationships between media freedom and economic growth or foreign direct investments. It has been proven that media freedom affects economic growth, governance, regulations, property rights, socio-political stability and human development.

In this study, author has confirmed the relationship between economic development and media freedom by finding correlation between media freedom indexes and human development index. From that on, the author analysed the same relationship but divided the countries by human development level. Author found out that the relationship exists only in very high development level. In lower development levels, media freedom did not form any recognisable patterns. Author also tried dividing the countries on basic cultural levels, by continents. Divided that way, the relationship between economic

development and media freedom was proven in countries of Europe and Africa. In fairness, it has to be mentioned that there out of 44 European countries, 31 (70 %) were in very high human development level.

In the study, three hypotheses were confirmed:

- 1) there is a significant relationship between economic development and media freedom,
- 2) relationship between economic development and media freedom exists in some human development levels,
- 3) relationship between economic development and media freedom exists on some continents.

Analysing media freedom and economic development should be continued. Continuation of this study is necessary to find the reasons, why there is a relationship in some groups of countries and not in others. Also, one of the most important future causes would be to study the causality in the relationship between media freedom and economic development. That was one of the drawbacks in this study, because correlation and regression does not determine the direction of the effect.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Laura Kasearu

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
MAJANDUSARENGU SEOSSED MEEDIAVABADUSEGA

mille juhendaja on dotsent Helje Kaldaru

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
  3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **26.05.2015**